

Ideologiniai šie dien pedagogikos pagrindai

Antanas Maceina

1. PASAULIS ŽIŪRA, KAIP PEDAGOGINIS TIPOLOGIJOS PAGRINDAS.

Ugdymas nėra tik tarpasmeninis veikimas, tik atskiro individo suformavimas ir apdailinimas. Ugdymas turi ir gilios istorinės reikšmės. Jis yra pirminis veikimas, kuris tobulina prigimtį, kuris ją valdo ir kuris vaduoja žmogų iš gamtos bėtinumo.

Tobulinimo sąvoka glūdi pačiuose pedagoginio akto pagrinduose. Jau Aristotelis yra pastebėjęs, kad ugdymas turi papildyti prigimties plyšius. Pedagoginis vis tautai ir vis amžiai darbas neturėtų jokios prasmės, jeigu žmonės netikėtų, kad ugdymas pagerina naujas kartas, kad jis rengia joms tobulesnį gyvenimą ir kuria jose išvidinį žmogų. Tobulinamoji ugdymo taktika eina ligi pačios prigimties gelmių. Pedagoginė kokybė tobulėja ne tik individas, bet ir pati žmogiškoji prigimtis. Taigi ugdymas padaro, kad iš pirmąkartio chaoso esti sukuriamas žmogiškasis kosmosas. Ugdymo dėka žemesnės prigimties pradai pajungiami aukštesniesiems. Ugdymas yra pašauktas vesti maištingus vidaus gyvenimo gaivalus aukštesniam principui. Jis turi, pasak Fr. Paulseno, „pakelti individą iš gyvuliškumo žmogiškumui“¹, nes chaotiškos prigimties kėlikis tikru žmogumi, tikru ne tik moraline, bet ir ontologine prasme, tampa tik ugdomas. L. Vivesas aštriai, bet labai prasmingai yra pasakęs, kad be lavinimo, be auklėjimo, be mokymo žmogus būtų bestija. Ugdymas todėl, kaip dažnai sakoma, ir yra žmogiškumo išvystymas žmogui.

Prigimties apvaldymas yra jos tobulinimo ir jos sužmoninimo padarinys. Apvaldyti išvidinį ir išviršinį pasaulį yra pirmasis žmogaus paskyrimas. Visa žmogiškoji kokybė yra ne kas kita, kaip šito paskyrimo vykdymas. Kalba ir žiniai valdo vidinį pasaulį. Technika ir menas valdo medžiagos pasaulį. Ugdymas ir dora valdo dvasios pasaulį. Ugdymo siekiamas prigimties valdymas nėra jos dresūra, bet žmogaus gamtinio principo pajungimas dvasiniam jo principui. Prigimtis yra paskirta dvasiai: dvasia yra gamtos pirmavaizdis, kaip Dievas yra dvasios pirmavaizdis. Gamta ilgisi dvasios. Ugdymas kaip tik stengiasi patenkinti šitą giliausią gam-

¹ Pädagogik, Stuttgart u. Berlin 1911, 11 psl.

tos ilges. Palenkdamas prigimt dvasiniam pradui, jis atstato organišk santyk tarp dvasios ir gamtos, tarp k no ir sielos, tarp žemesni j ir aukštesni j gali . Ugdymas yra pirmutinis, kuris kuria sutartin tarp buities prad . Šiuo atžvilgiu jis turi kosmin s reikšm s.

Palenkdamas gamt dvasiai, ugdymas vaduoja žmog iš prigimties b tinumo. Tai yra svarbiausias ir reikšmingiausias jo uždavinys. Pirmykš- io puolimo tragedija buvo laisvas žmogaus nusilenkimas gamtai ir jos paramos ieškojimas, norint pasiekti dieviškumo. Istorin s m s eros pradžioje stovi involucija arba žmogaus gr žimas gamtos s ias, iš kuri jis buvo išvestas kuriamuoju Dievo aktu. Žmogus sivyst gamtos pasaul , nusilenk jo d sniams ir pasidav ja j goms. Ne iš daus išvytas žmogus tapo barbaru: jis jau buvo išvytas, kaip barbaras. Ir visas skausmingas dabartinis istorijos kelias yra ne kas kita, kaip žmonijos pastangos pakilti iš barbariškumo ir atšaukti pirmykšt pasidavim gamtai. Žmogus tapo barbaru ne tik d l to, kad buvo pajungtas išviršin ms gamtos j goms, bet ir d l to, kad buvo pavergtas išvidiniams savo paties d sniams: „Žmogaus pavergimas gamtos demonams“, sako N. Berdiajevas, „buvo pavergimas ir žemesniajai jo paties prigim iai“². D l to ir istorinis žmonijos vyksmas yra vadavimasis ne tik iš gamtos, bet ir iš prigimties. Žmogiškoji k ryba apima abi šias istorijos kryptis. Bet atskiros jos sritys gali labiau liesti arba vien arba antr . Technika vaduoja žmog iš gamtos, bet ji labai mažā j laisvina iš jo prigimties. Tas pat reikia pasakyti ir apie men . Žmog vaduoja iš jo paties d sni tik tie k rybiniai veiksmai, kurie j lie- ia, kaip asmen , kaip dvasinio prado atstov , kaip pasaulio centr ir mikrokosm . Pirmoje eil je ia tod l ir stovi ugdymas. Ugdymas iš esm s yra toks veikimas, kurio objektas yra žmogus, kaip asmuo. Giliausia savo pri- gimtimi jis lie ia ne vien kuri žmogaus gali , ne žmogaus b tyb s peri- ferij , bet vis žmog . Pedagoginis aktas visados yra visuotinis. Pedago- gin k ryba yra pirmutin , kuri laukin m s prigimt prijaukina, sušvel- nina ir sukult rina; kuri gr žina žmog iš barbariško pad jimo paliktas k rybos sritis; kuri išvaduoja žmog iš klaidingos vienyb s su gamtiniu pasauliu ir parengia s lygas aukštesniems gyvenimo laipsniams: dorai ir malonei.

Šiuo atžvilgiu pedagogin k ryba turi gilios istorin s prasm s. Ugdy- mas yra ne tik tarpasmeninis veiksmas, bet ir vyksmas istorijos eigoje. Jis prasid jo su pirmojo k dikio gimimu ir eina per kart kartas ligi pasku- tinio žmogaus mirties. Pedagogikos istorija sudaro n kiek nemenkesn gyvenimo dal , kaip mokslas, menas, dora, kalba ar technika. Ji turi visas tikrosios istorijos žymes: ji yra kuriama žmogaus, ji yra kuriama s monin- gai, ji yra pažangi. Ji yra valdoma t pa i d sni , kaip ir' visas gyveni-

⁵ Der Sinn der Geschichte, Darmstadt 1925, 162 psl.

mas. Jei kultūra apskritai yra simbolis žmogaus noro išsilaisvinti iš gamtos, tai ugdymas yra simbolis pastangų išsivaduoti iš savo žemesniojo aš. Doriniuose aktuose šitos pastangos pasiekia aukščiau laipsnį. Bet jos prasideda ugdyme. Dėl to pedagoginis istorijos vyksmas reiškia ne tik neatbaigto žmogaus kūrimą, ne tik dieviškosios kūrybos tęsimą žmogaus būtybėje, bet taip pat ir nuolatinę žmonijos norą pakilti iš gamtinės sferos į dvasios sritį. Ši yra glaudus pedagoginio istoriosofijos pagrindas.

Kaip apskritai istorijos mokslas yra atbaigiamas istorijos filosofijos, taip ir pedagogikos istorija turi būti atbaigiama pedagoginio istoriosofijos. Pedagogikos istorija yra viena visuotinio istorijos dalis, kaip pedagoginis vyksmas yra viena visuotinio gyvenimo dalis. Ligšiolini pedagogikos istorikų darbai maža buvo vaisingi dėl to, kad daugumas jų ugdymą tyrinėjėdavo taip, tarsi, jis neturėtų jokių ryšių su visuotiniu gyvenimu. Šia bėdavo atskiriamas nuo bendrojo dvasios vyksmo ir išjungiamas iš laiko bei erdvės kultūros. Betgi konkretus ugdymas visados yra organiškai gyvenimo dalis, vairi vairiausi takai audinys, dvasios ir gamtos, būtinumo ir laisvės sąveikos padaras. Jis todėl vaisingai gali būti tiriamas tik ryšium su visuotine kultūra, su žmogaus dvasios kaita ir su jos išsivystymu. Pedagogikos istorija, labiau negu kuri kita, yra pedagoginio kultūros istorija. Savo paskyrimą ji atlieka tik tada, kai suseka pedagoginio vyksmo pagrindus, juos atskleidžia ir išaiškina. Pedagoginį darbą ir pedagoginį institucijų aprašymas yra tik atrama anam aiškinamajam pagrindiniam uždaviniui. Pedagogų darbai ir jų sukurtos institucijos savo pagrinduose visados slepia tam tikras idėjas. Idėjos yra realizuojamos visoje kultūroje kūryboje, jos yra realizuojamos ir pedagoginiame istorijos vyksme. Išlukštenti šitas idėjas, jas atskleisti, išskirstyti, susisteminti — štai pedagogikos istorijos uždaviniai. Pedagogikos istorija turi būti ideografinė³.

Pedagoginė idėja, kurios ieško pedagogikos istorija, visados glaudus kyla tam tikruose istoriniuose pedagogikos arba ugdymo pavidaluose. Žmonijos dvasia sukuria idėjas, žmonijos gyvenimas parpina joms konkrečias formas. Pedagoginė idėja susikristalizuoja tam tikrais konkrečiais istoriniais tipais. Tai su šiais tipais pirmoje eilėje pedagogikos istorija susiduria. Tai juos ji vis pirma turi ištirti ir aprašyti. Šitie istoriniai pedagoginiai teorijų ir pedagoginių institucijų tipai gali būti labai vairūs.

³ Bandym rašyti tokias pedagoginio kultūros istorijas yra buvę jau gana seniai: Schwarz Fr. A., *Geschichte der Erziehung nach ihrem Zusammenhang unter den Völkern von alten Zeiten her bis auf die neueste*, 1802. — Anhalt E., *Geschichte des Erziehungswesens im Zusammenhang mit der allgemeinen Kulturgeschichte*, 1846. — Schmidt, *Geschichte der Pädagogik, dargestellt in weltgeschichtlicher Entwicklung und im organischen Zusammenhang mit dem Kulturleben der Völker*, 1860—62. — Barth P., *Die Geschichte der Erziehung in soziologischer und geistesgeschichtlicher Beleuchtung* Leipzig 8—61925. — Beim, *Allgemeine Geschichte der Pädagogik in problementwickelnder Darstellung*, Paderborn 1928.

Jie gali kisti pagal amžiaus, tautos ir šalies dvasi. Jie gali žlugti, jie gali augti ir išsivystyti. Bet juose visuose gyvos tam tikros idjos. Juose visuose, be išviršinio istorinio pavidalo, be istorinio drabužio, gl di ant-laikin, anterdvyn, amžina pedagogin idja, kuri juos jungia vien su kitu, kuri skleidžiasi juose visuose ir kuri sukuria amžinuosius tipus. Istoriniai pedagoginiai pavidalai yra tik regima šit amžin j pedagogini tip išraiška. Gali istorinis pavidalas kisti, gali jis menk ti, gali jis iš naujo atgyti, bet amžinasis tipas visados lieka tas pats. Istoriniai pedagoginiai tipai yra konkretaus gyvenimo s lyg padaras. Bet jie visados esti grindžiami tam tikru amžinuoju tipu, tam tikra idja, kuri jau yra padaras žmogaus dvasios santyki su visa buitimi, padaras žmogaus nusistatymo, žmogaus dvasin s strukt ros ir jo paži r. Amžinieji pedagoginiai tipai yra pasaul ži riniai. Iš pasaul ži ros, vadinasi, iš žmogaus nusistatymo buities atžvilgiu, kyla pedagogin s id jos, kurios dedamos pedagogini teorij ir pedagogini institucij pagrindais. Tai yra d snis, kurio tikrum patvirtina visas istorinis žmonijos gyvenimas. Kiekviena pasaul ži ra turi sav pedagogik, ir kiekviena pedagogika turi sav pasaul ži r. Platonas pirmas suk r pedagogikos teorij ir pirmas parod, kiek šitoji teorija priklauso nuo paži r pasaul ir gyvenim. Nuo Platono per Aristotelj, per šv. Augustin, per Alkuin, per šv. Prancišk Asyžiet, per Vives, per Comenij, Rousseau ir Pestalozz ligi pat m s dien eina eil didži j pedagog, kuri teorijos buvo — pasaul ži rini j id j išraiška.

Tod l pedagogikos istorija, ieškodama konkre i pedagogini tip pagrindo, neišvengiamai susiduria su pasaul ži rin mis id jomis ir su pasaul ži riniais tipais. Surasti istoriniame pavidale pedagogin id j iš tikr j reiškia — susekti pasaul ži rin arba ideologin šitos id jos kilm, glausti j tam tikros pasaul ži ros sistem ir šitos pasaul ži ros švie-soje aiškinti konkre ias pedagogines teorijas ir institucijas. Amžinosios pedagogin s id jos ir amžinieji pedagoginiai tipai yra pasaul ži ros pritaikymas ugdymo sri iai. Kai pasaul ži rin s id jos taikomos pažinimui, mes gauname gnoseologij. Kai jos taikomos buities supratimui, mes gauname metafizik. Kai jos palie ia žmogaus gyvenim, mes gauname etikos sistemas. Kai jos, pagaliau, eina ugdym, mes gauname pedagogik. D l to ir pedagogikos istorija gali pedagoginio vyksmo, prasm susekti tik tada, kai pro istorinius šito vyksmo pavidalus ji prasiskverbia ligi amžin j id j ir tuo pa iu ligi pasaul ži rinio j pagrindo. Pedagogikos istorija negali tirti atskir pedagogini apraišk. Ji turi jas jungti tam tikrus tipus, tam tikras sroves, tam tikrus pavidalus. Šito jungimo pagrindas gali b ti labai vairus: amžius, vieta, tauta, kalba ir t. t. Bet giliausias pagrindas visados yra pasaul ži ra, gl dinti atskir apraišk gelm se. Tai-gi pasaul ži ra suartina darbo mokykl su bolševistine pedagogika. Ji

padaro, kad aristokratini luom ugdymas visados buvo panašus dabartin vitalistin ugdym . Pasaul ži rintis pedagoginis tipologijos pagrindas yra vienintelis, kuris leidžia pedagogikos istorijai susekti ir išaiškinti amžinį pedagoginio vyksmo prasmę .

Tai tinka visai pedagogikos istorijai. Tai tinka ir dabarties pedagoginms srovms, nes dabartin pedagogika, labiau negu kurti kita, yra pasaul ži rintis kaitos padaras. Moderniosios pedagogikos srov s yra pasaul ži ros srov s ir srovel s. Moderniosios pedagogikos atstovai yra pasaul ži ros atstovai ir k r jai. Moderniosios pedagogikos institucijos yra pasaul ži rini id j skleidimo staigos. Modernusis ugdymas yra pasaul ži ros perteikimas naujosioms kartoms. Moderniojo ugdymo ir moderniosios pedagogikos pakrikimas yra pasaul ži ros pakrikimas. Dvidešimtas amžius atskleid žmogaus dvasios sugeb jim suvokti buit daugybe atžvilgi . Jis išvyst daugyb s pasaul ži r užuomazgas. Pasaul ži r vairumas yra charakteringiausia m s amžiaus žym . Ir ia yra pagrindas, d l ko per paskutinius 35 metus buvo sukurta daugiau pedagogini teorij , negu nuo Platono ligi Herbarto. Žmogaus dvasia apreišk savo išsidiferencijavim vis pirma pasaul ži roje, o paskui ir pedagogikoje. Jeigu tod l kas nor t moderniosios pedagogikos tipologij gr sti ne pasaul ži ra, bet kuo kitu, prasilenkt su pa iu šitos pedagogikos pagrindu. Moderniosios pedagogikos srov s netelpa vienoje kurioje šalyje. Šiandien sunkiai manoma kalb ti apie pranc z , angl , vokie i ar rus pedagogik . Pasaul ži rintis dabarties pedagogikos charakteris pralaužia taut ar kontinent sienas ir išplinta visoje žmonijoje. vairiausias pedagogines id jas ir teorijas, vairiausias institucijas ir bandymus šiandien galima sugrupuoti ir išaiškinti tik pasaul ži ros pagalba. Moderniosios pedagogikos pagrinduose teka pagrindin s pasaul ži rin s srov s. J yra pagimdytos pedagogin s id jos, j yra palaikomos pedagogin s institucijos ir j yra skatinami pedagoginiai bandymai. Jas tad vis pirma reikia išlukštenti, norint charakterizuoti ideologinius dabarties pedagogikos pagrindus.

2. PAGRINDINIAI PASAUL ŽI ROS IR PEDAGOGIKOS TIPAI.

Pasaul ži r vairumas yra visuotinis faktas. Nuo pat žmogaus minties pabudimo dvasia nevienodai suprato pasaul ir gyvenim , nevienodai juos vertino ir tod l nevienodai formavo. Bet kokia yra šito paži r vairumo prasm ? Kas padaro, kad žmogus t pat pasaul ir t pat gyvenim nevienodai supranta ir nevienodai vertina? Štai klausimai, kurie mus veda pa ias pasaul ži ros supratimo gelmes.'

Pasaul ži ra visados yra tam tikras žmogaus nusistatymas buities atžvilgiu. Pasaul ži ra yra dvasios santykis su tuo, kas yra. Savo atsiradimui ji reikalauja dviej dalyk : objektyvios buities ir subjektyvios

dvasios. Pasaul ži ra n ra tik vienos dvasios padaras, vadinasi, ji n ra tik subjektyvi. Bet ji n ra n tik objektyvus realyb s išreiškimas, vadinasi, ji n ra tik objektyvi. Pasaul ži ra yra buities ir dvasios s veikos vaisius. Ji n ra nei dvasiai primestas realizmas, nei dvasios sauvalia. Pasaul ži - ra atsiranda tik tada, kai dvasia organiškai susilie ia su buitimi, kai ji suima buit save ir sutapdo j su išvidiniu savo pasauliu. Šio susilietimo ir sutapdymo b das gali b ti labai vairus. Jo vairumas kaip tik ir gamina pasaul ži r vairum .

Objektyvi buitis n ra vienalyt . Ji yra turtinga laipsni , sri i ir atžvilgi . Gamta n ra tik mechaniniam d sningumui pajungtas daiktas. Ji taip pat yra Dievo k rinys. Ji slepia, savyje id j . Ji šit id j išvysto ir atskleidžia. Žmogus n ra tik animal rationale. Jis yra ir k r jas, ir k rinys, ir atrama Dievo veikimui. Dievas yra ne tik pasaulio K r jas, bet ir jo Palaikytojas ir jo Atpirk jas. Jis yra ne tik transcendentus, bet ir imanentus. Kiekviena buitis yra antinomin savo strukt ra, tod l turtinga bei vairi. Galima tod l buit suvokti vienu kuriuo atžvilgiu. Galima j šituo atžvilgiu vertinti ir formuoti. Dar daugiau! Žmogus negali apr pti buities visu jos plotu. Žmogaus dvasia nesugeba pažvelgti buit iš begalyb s punkt . Ji yra priversta pasirinkti vien kur atžvilg ir juo pagr sti savo nusistatym . ia ir gl di pirmutin pasaul ži r vairumo priežastis. Pasaul ži r vairumas reiškia buities turtingum ir vairum . Kiekviena žmogaus sukurta pasaul ži ra apima buit vienu kuriuo atžvilgiu ir tod l visados yra vienašališka⁴. Buities turtingumas apsieiškia tik visose pasaul ži rose — vis laik ir vis taut . Atskiros pasaul ži ros yra konkret s šito buities turtingumo pavidalai.

Bet turtinga bei vairi yra ne tik buitis. vairi yra ir dvasia, kuri šit buit suvokia, vertina ir formuoja. Dvasia turi sav strukt r , kuri buit kei ia ir j pertvarko pagal dvasios reikalavimus. Dvasia turi tam tikt sugeb jim sibrauti buities gelmes pro vien arba pro kit punkt . Ji turi tam tikr lyt , kuri apsprendžia buit , j pažindama ir formuodama. Ji turi tam tikr norm kuria ji buit vertina. Šitie sugeb jimai, lytys ir normos kaip tik ir sudaro dvasios strukt r . Dvasia yra strukt ringa pa- ia savo prigimtimi. E. Sprangeris yra surad s ir apraš s net šešet dvasios strukt r : teorin , ekonomin , socialin , estetin , prievartin ir religin ⁵. Gal b t, galima toki strukt r surasti ir daugiau. Bet viena yra tikra, kad dvasia n ra vienalyt ir kad ji pati savyje yra tam tikru b du apspr sta.

Šitas dvasios strukt ringumas yra antra pasaul ži r vairumo priežastis. Pasaul ži ra n ra fakt konstatavimas, o pasaul ži rin sistema

⁴ Jeigu Krikš ionyb mes laikome pilnutine pasaul ži ra, tai tik d lto, kad ji yra ne žmogaus dvasios padaras, bet Dievo.

⁵ Plg. Lebensformen, Halle a. S. 1930, 121—236 psl.

n ra fakt rinkinys. Pasaul ži ra, kaip min jome, išauga iš organiško dvasios susid rimo su buitimi. Ji jau yra žmogiškosios k rybos padaras. Bet kai dvasia suima save buit , kai ji j suvokia, ji suima ir suvokia ne tik taip, kaip buitis yra, bet ir taip, kaip pati dvasia yra. Pasaul ži - ra n ra buities fotografija, bet buities portretas, kurioje žymu kurian iosios dvasios bruož . Išvidin dvasios strukt ra apsprendžia paž stam , vertinam ir formuojam buit . Šita strukt ra gyva visose pasaul ži rose. Pasaul ži r vairumas reiškia ne tik buities turtingum , bet ir dvasios strukt r vairum . Šita prasme K. Joëlis visai teisingai pasaul ži r vadina dvasios stiliumi. „Jeigu šiandien“, sako jis, „jau meno stiliai teisingai yra aiškinami, kaip pasaul ži r išraiška, tai dar geriau pa ias pasaul ži ras galima suprasti, kaip dvasios stilius, kurie vis d lto ne savavališkai eina vienas po kito, bet vienas kit atitinka, vienas kit papildo iš gyvenimo visumos, kuri variose funkcijose išvysto viening savo strukt r “⁶. Pasaul ži ra, formuodama ir išreiškdam a buit , j formuoja ir išreiškia pagal dvasin žmogaus strukt r .

Du tad yra pagrindiniai dalykai, kuriais remiasi pasaul ži r vairumas: buities turtingumas ir dvasios strukt ringumas. Bet šitie dalykai yra susij ir tarp sav s. Dvasios strukt ra visados atitinka t ar kit buit ies atžvilg , t ar kit jos laipsn arba srit . Tarp dvasin s žmogaus strukt r os ir buities yra organiškas ryšys. Pedagogikoje yra žinoma Kerschensteinerio „lavinimo vyksmo aksioma“, kuri jis taip formuluoja: „Individo lavinimas yra galimas tik tomis kult ros g ryb mis, kuri dvasin strukt ra visai arba iš dalies atitinka individualin s psich s strukt r “⁷. Šita Kerschensteinerio aksioma tinka ir pasaul ži rai. Kaip lavinimo vyksme individas pastovi ly i gyja tik iš t kult rini g rybi , kurios atitinka išvidin jo strukt r , taip ir pasaul ži r kuriant suimami tik tie buit ies atžvilgiai, tik tie buities laipsniai arba tik tos buities sritys, kurios atitinka k r jo dvasios strukt r . Žmogaus dvasia ia pasirenka tik tai, kas susiderina su jos strukt ringumu. Buities turtingumas ir dvasios strukt ringumas atitinka vienas antr ir abu, organiškai sutap , kuria vienoki arba kitoki pasaul ži r . Jeigu mums pavykt atsp ti pagrindinius buit ies laipsnius ir pagrindines dvasios strukt ras, mes lengvai surastume ir pagrindines pasaul ži ras.

Susekti pagrindinius buit ies laipsnius n ra sunku. Visa buitis yra arba gamta (medžiaga ir gyvyb) arba dvasia (asmuo ir visuomen) arba Dievas. Šitie trys buit ies laipsniai yra pagrindiniai, pirmykš iai ir amžini. Jie n ra vienas iš kito išvedami, nors vienas su kitu susij ir vienas kit paremi . Visas buit ies turtingumas šitais trimis laipsniais ir tepasireiškia.

⁶ Wandlungen der Weltanschauungen I, Tübingen 1928, I.

⁷ Das Grundaxiom des Bildungsprozesses, Berlin ³1927, 27 psl.

Žemiau medžiagos yra nebuitis. Aukščiau Dievo taip pat yra nebuitis. Kiekvienas šitas laipsnis turi savą atžvilgį ir savą sriį. Bet pagrindiniams pasauliui ros tipams nustatyti jie nėra reikalingi.

Jau sunkiau yra surasti dvasios struktūrą tipus. Žmogaus dvasia šiuo atžvilgiu dar nedaug tūra tyrinėtą. Vis dėlto šiandieninė psichologija yra tiek pažėngusi, kad bent pagrindiniai dvasios struktūros tipai gali būti nustatyti. Lemiamos reikšmės yra E. Sprangerio tipologija. Jau esame minėję, kad Sprangeris surado ir aprašė šešet dvasios struktūros tipų: teorinį, ekonominį, estetinį, socialinį, prievartinį ir religinį. Bet jeigu gerai sižiūrsime visus šituos tipus, lengvai galime tarpkurių rasti organiškų ryšių ir suvesti juos dar bendresnes kategorijas. Ekonominė dvasios struktūra, arba, kaip Sprangeris pats vadina, „ekonominis žmogus“ yra panašus prievartinę struktūrą arba „prievartos žmogą“ (Macht-mensch) tuo, kad juos abu jungia Aristotelio physis. Ekonominio žmogaus pagrindas yra gamtinis daiktas. Prievartos žmogaus pagrindas yra gamtinis jėga. Abu juodu yra gamtos žmonės. Nei vienas, nei antras nepakyla viršum gamtinės tvarkos ir viršum jos dėsningumo. Jų dvasios struktūra savo pagrindu yra vienoda. Tik ekonominis žmogus labiau krypta medžiagą, kuri duoda naudos, o prievartos žmogus labiau žavisi gyvybe, iš kurios kyla jėga. Bet ir medžiaga ir gyvybė yra gamtos pradai. Gamta supa ir ekonominį ir prievartos žmogą ir jiems abiem sudaro bendrą pagrindą. Šitoki dvasios struktūrą, kuri vis pirma krypta gamtą, mes vadinsime natūralistine, o ją turint žmogą — homo naturalista.

Teorinį, estetinį ir socialinį struktūrą arba teorinį, estetinį ir socialinį žmogus yra panašūs vienas kitam tuo, kad visus juos jungia dvasia. Kiekviena šita struktūra yra paremta dvasios gyvenimu: ji iš dvasinio prado kyla ir dvasi krypta. Teorinio žmogaus pagrindas yra tiesa, estetinio — grožis ir socialinio — meilė. Bet visi šitie trys pradai: tiesa, grožis ir meilė yra dvasios pradai. Jie nėra iš gamtos. Jie nėra gamtinio dėsningumo padaras. Jie kyla kurybiniu laisvos žmogaus dvasios veikimu. Dvasia yra jų visų pagrindas ir tuo pačiu pagrindas antrųjų struktūrų. Jos visos yra viena nuo kitos skirtingos. Bet visos jos savotiškais pavidalais išreiškia dvasios gyvenimą. Bet dvasia gyvena žmoguje. Žmogus yra vienintelis dvasios turtojas ir jos reiškiąs. Dėl to konkrečiai šita dvasinė struktūra atsiremia žmogą, kaip dvasinį pradą. Žmogaus būtybė ir jos gyvenimas yra kiekvieno veikimo pagrindas ir centras. Todėl šitoki dvasios struktūrą, kuri vis pirma krypta žmogaus dvasi, mes vadinsime humanistine, o ją turint žmogą — homo humanisto.

Natūralistinę ir humanistinę dvasios struktūrą apima penket Sprangerio tipų: ekonominį ir prievartinį, teorinį, estetinį ir socialinį. Lieka dar vienas: religinis žmogus, kuris negali būti sujungtas su vienu aukš-

iau min tu tipu, nes jo pagrindas yra visai kitoks. Religinis žmogus iškyla aukščiau ir už natūralistin ir už humanistin žmog. Religinis dvasios struktūra pirma krypta ne gamtai ir ne dvasiai, bet Dievui. Dievas yra kiekvieno veikimo pagrindas ir ta būtis, kuri tenkina šitos dvasios struktūros reikalavimus. Toki dvasios struktūra mes vadinsime teistine, o jį turint žmogus — homo theista.

Trys tad yra pagrindiniai dvasios struktūros: natūralistinis, humanistinis ir teistinis. Trys yra šitai struktūra apspręsti žmonių tipai: homo naturalista, homo humanista ir homo theista. Iš kitos pusės yra trys pagrindiniai buities laipsniai: gamta, dvasia ir Dievas. Savaime aišku, kad šitos trys dvasios struktūros atitinka anuos tris buities laipsnius, nes dvasios palinkimas t arba kitam laipsniui ir sudaro jos struktūros esmę. Homo naturalista savaime linksta gamtai, homo humanista — žmogaus dvasiai, homo theista — Dievui. Iš šito linkimo, iš dvasios santykiavimo su jį liečiančia buitime išauga ir trys pagrindiniai pasaulių: natūralizmas, humanizmas ir teizmas.

Natūralizmas yra padarinys natūralistinės dvasios struktūros santykiavimo su gamta. Homo naturalista gamtoje randa jo gyvenimui ir jo dvasiai atitinkantį pradį, kuriuo remiasi ir juo apsprendžia savo santykius su kitais buities laipsniais. Natūralistinis žmogus gali neneigti nei dvasios, nei Dievo. Bet jis juos suvokia, kaip gamtinius principus. Gamtos dėsnius jis pritaiko dvasiai ir Dievui. Modernusis Dievo supratimas, kaip didžiojo Matematiko, kaip didžiojo Fiziko ir pasaulio Statytojo, yra natūralistinės dvasios padaras. Tai gamtiniams vokiečių pritaikymas antgamtinė realybei. Homo naturalista nutraukia Dievui ir dvasiai gamtos sferas, taiko jiems gamtinius dėsnius ir mąsto apie juos gamtinėmis vokomis. Jis juos sugamtina. Natūralistinis pasaulių pado galima rasti visur: ir moksle, ir mene, ir visuomeniniame gyvenime, ir religijoje. Pagrindinis žymus yra gamtinio dėsningumo pabrėžimas.

Humanizmas yra padarinys humanistinės dvasios struktūros santykiavimo su žmogumi. Homo humanista laiko žmogų buities centru, juo remia savo mąstymą bei veikimą ir iš jo kylančiais dėsniais apsprendžia visą gyvenimą. Gyvenimo šaknys humanistinei pasauliui glūdi žmoguje. Žmoguje yra tiesos, grožio pagrindai. Žmogus yra gamtos viešpats. Žmogus yra antrasis Dievo aš. Žmogaus santykiai su gamta ir su Dievu yra tvarkomi pagal dvasios gyvenimo principus. Kiekviena natūralizme vyrauja priešingumas ir būtinumas, tiek humanizmo pagrindas yra prasingumas ir laisvė. Žmogus yra tam tikru būdu suantropomorfinis gyvenimas, nes vis jį stengiasi prisunkti žmogaus dvasios.

Teizmas yra padarinys teistinės dvasios struktūros santykiavimo su Dievu. Homo theista vis būtinai turi sub specie aeternitatis. Dievas tokiu būdu dvasios struktūrai yra vienintelis pradas, kuris patenkina giliausius

žmogaus ir visos buities reikalavimus, kuris visk išaiškina, viskam duoda prasm ir tiksl : kuriame gyvename, judame ir esame. Teistinis žmogus nori visk iš Dievo išvesti ir visk Diev suvesti. Pasaulio vyksmas jam Dievu prasideda ir Dievu baigiasi. Visa butis eina Dievo linkui, stengiasi su Juo susijungti ir sudievti. Teistin pasaulis yra stato absoliutinius reikalavimus ir dvasiai ir gamtai. Dieviškasis gyvenimas ir dieviškieji dsniai ia yra laikomi normalaus ir tikro gyvenimo dsniais. Kiekvienos normos pagrindo, vis tiek ar šita norma b t tiesa, ar g ris, ar grožis, ieškoma absoliutin je Buityje. Mistinis bruožas žymu visuose šitos pasaul - ži ros žygiuose.

Nereikia n aiškinti, kad gryn šit pasaulis r tipai n ra dažnas dalykas. Paprastai jie esti sumiš , susijung ir susilieję . Bet kiekviena konkreti pasaulis ra visados priklausio vienam arba kitam tipui. Kiekvienas konkretus žmogus yra daugiau nat ralistas, arba daugiau humanistas, arba daugiau teistas. Šitos trys pagrindin s pasaulis ros savo bruožais nudažo ištisas teorijas, ištisas tautas, kult ras ir amžius. Jos traukiasi per vis istorij ir dialektiniu savo vyksmu kuria istorinius periodus: juos gimdo ir žudo. Neklysime pasak , kad antikin s kult ros dvasia buvo humanistin , kad viduriniais amžiais vyravo teistin pasaulis ra, kad humanizmas atsigavo renesanso laikais ir kad paskutiniai amžiai smarkiai pakrypo nat ralizm . Neklysime taip pat tvirtindami, kad demokratiškoji filosofija -yra daugiau nat ralistin , aristoteliškoji-tomistiškoji yra daugiau humanistin , o platoniškoji-augustiniškoji yra daugiau teistin . Pasaulis r bangavimas istorijos vyksme sudaro domiausia filosofijos istorijos problem . Šitoje vietoje ji negali b ti net n paliesta. ia mes tik pabr žiame pagrindinius pasaulis r tipus ir juos labai trumpai charakterizuojame.

Pagal pasaulis r savaim formuojasi ir pedagogikos tipai. „Kiekviena gyva pasaulis ra“, sako H. Rolle, „kuri turi savyje gyvenimui formuoti plan , išvidiniu b tinumu siekia tam tikros pedagogikos, iš kurios ji laukia nurodym k nyti jos skelbiamam gyvenimo idealui“⁸. Pasaulis ros ir pedagogikos s veika visados yra gr žtamoji. Pasaulis ra pagimdo pedagogik , o pedagogika duoda pasaulis rai priemoni . Pasaulis ra yra id j ir ideal k r ja. Bet ji, kaip tokia, negali šit ideal realizuoti. ia ji b tinai reikalauja pedagogikos pagalbos. Iš kitos pus s, pedagogika šituos idealus realizuoja, bet ji, kaip tokia, negali j sukurti. ia ji v l b tinai reikalinga pasaulis ros pagalbos. Viena be antros šitos dvi gyvenimo sritys yra nepilnos ir nestiprios. Jei kuri nors pasaulis ra nesusiformuoja savos pedagogikos, ji visados pasilieka tik

⁸ Weltanschauung und Erziehung, „Vierteljahrschrift für wissenschaftliche Pädagogik“, 1926, 24 psl.

teorin . Jai n ra jokios vilties b ti perteiktai naujosioms kartoms, nes šitas perteikimas gali vykti tik pedagoginiu b du. Tokia pasaul ži ra negali b ti patvari. Jeigu kuri nors pedagogika praranda savo pasaul ži r , ji tuo pa iu praranda savo atram , nes ji praranda tikslus, kuri siekia, ir id jas, kurias realizuoja. Ji turi priemoni , bet jai pradeda stigti tiksl . Tokia pedagogika taip pat negali b ti patvari. Pedagoginis veikimas turi tur ti id j . Betgi šitos id jos yra sukuriamos tik pasaul ži riniu b du. Kaip ne manoma pasaul ži ra be pedagogikos, taip lygiai ne manoma pedagogika be pasaul ži ros. Pedagogika sudaro atbaig pasaul ži rai; pasaul ži ra padeda pagrindus pedagogikai.

Štai kod l kiekviena pasaul ži ra visados b tinai siekia tam tikros pedagogikos, o kiekviena pedagogika ištikimai laikosi tam tikros pasaul ži ros. Pasaul ži ros pagrindin s srov s savaime sukuria pagrindinei pedagogikos sroves. Pedagogin s kryptys, pedagogin s sistemos, teorijos ir institucijos yra pasaul ži rini kryp i , pasaul ži rini teorij , sistem ir institucij išraiška. Nat ralistin pasaul ži ra sukuria savotišk pedagogik , kuri mes vadiname pedagoginiu nat ralizmu. Iš humanistin s pasaul ži ros išauga pedagoginis humanizmas. Teistin s pasaul ži ros padaras yra pedagoginis teizmas. Pedagoginis nat ralizmas, pedagoginis humanizmas ir pedagoginis teizmas yra trys pagrindin s pedagogikos srov s arba trys pagrindiniai pedagoginiai tipai. Jie yra amžini, kaip ir j pasaul ži riniai šaltiniai. vairiais pavidalais jie traukiasi per vis žmonijos istorij . Jie yra gyvi ir moderniojoje pedagogikoje, ir dar labiau, negu pirmiau, nes dabartinis amžius yra dvasi persiskyrimo amžius, kada kiekvienas pradasi išsiskiria iš visumos ir vysto savo esm ligi galo. Moderniojoje pedagogikoje negalima susekti vieno kurio tipo persvaros, bent pastovesn s. XX a. pradžioje atrod vyrauj s pedagoginis nat ralizmas. Atgijusi Rousseau pedagogika smarkiai apsiereišk pedagoginiu individualizmu (E. Key, Gurlittas, Wynekens) ir susiformavo darbo arba aktyviosios mokyklos pavidalu. Bet ia pat greta augo ir visuomenin pedagogika (Natorpas, Durkheimas), kuri iš esm s priklauso pedagoginiam humanizmui. Sykiu su šitomis srov mis pasirod ir pedagoginis teizmas Willmano ir Foersterio veikaluose. Moderniosios pedagogikos ideologiniai pagrindai n ra vieningi. Juose gl di pagrindiniai amžinieji pedagoginiai tipai, kurie visi kartu veikia, visi yra gyvi, visi nuo vienas kito skiriasi ir visi stengiasi tur ti gyvenimui lemiamos reikšm s. Dabartin pedagogika t ra tik trisdešimt penkeri met amžiaus. Bet srovi , šakotumo ji yra labai turtinga. Šiandien negalima pasakyti, kuri srov stipresn , o dar labiau negalima kalb ti apie vienos kurios srov s žlugim kitos naudai. Jokio dvasios persilaužimo dabartin je pedagogikoje n ra. Yra tik dvasi persiskyrimas, dvasi išsivystymas, stiprijimas ir nuolat auganti tampa. Amžinieji pedagogikos tipai moderniosiose teorijose ir institucijose sten-

giasi apreikšti vis savo esm ir vis savo j g . Šitie tipai tod l turi b ti dedami moderniosios pedagogikos tipologijos pagrindais. Pagal juos reikia sisteminti moderni j pedagogikos srovi išsišakojim . Jie yra orijentacin s gair s moderniojo ugdymo vairume. Modernioji pedagogika yra sykiu ir nat ralistin , ir humanistin , ir teistin . Aplink šiuos didžiuosius branduolius telkiasi mažesn s srov s ir srovel s. M s uždavinys yra išlukštenti šituos branduolius ir . charakterizuoti šitas sroveles.

3. PEDAGOGINIS NAT RALIZMAS.

Pedagoginio nat ralizmo pagrindas yra gamta su visomis savo sritimis, su visais savo d sniais, su visu savo vairumu ir turtingumu. ia žmogaus santykis su gamta, pasak Euckeno, sudaro gyvenimo branduol⁹. Gamta pedagoginiam nat ralizmui yra ne s lyga dvasiai išaugti, bet b tinas pagrindas jai b ti. Gamta yra veiksnys, kuris žmog kuria, kuris j apsprendžia, išvysto ir veda. Gamtinis gyvenimas yra nepagadintas, pirmykštis ir nekaltas gyvenimas. Visa, kas yra gera, yra gamtos dalykas, ir atvirks iai: visa, kas yra gamtos, yra gera. Rousseau posakis, kad visa yra tobula, kas išeina iš K r jo rank , ir visa genda žmogaus rankose, yra pagrindinis pedagoginio nat ralizmo d snis.

Žmogus pedagoginiam nat ralizmui taip pat yra gamtos padaras. Ir kiek jis turi savyje gamtiškumo, kiek gamtinis pradas jame veikia laisvai, tiek jis yra tikras žmogus, tiek jis yra tobulas ir geras. Gamtiniai prado išaugimas ia yra matas žmogaus išaugimui.

Šitokia žmogaus ir gyvenimo filosofija yra pagr stos visos pedagoginio nat ralizmo koncepcijos. Kiekviena pedagogin teorija duoda atsakym keturis pagrindinius klausimus: 1. kas yra ugdymas iš savo esm s, 2. kokia yra svarbiausia ugdymo funkcija, 3. kokios yra pagrindin s ugdymo g ryb s ir A. koks yra ugdymo tikslas. Pedagoginis nat ralizmas taip pat atsako šiuos klausimus, ir jo atsakymas yra labai savotiškas.

Ugdymo esm , pasak pedagoginio nat ralizmo, gl di pagalb jime prigim iai. Pagrindinis ugdymo uždavinys yra ne prigimt formuoti, ne j apspr sti tam tikromis normomis, bet saugoti j nuo pašalini neigiam veiksmi ir jai pad ti ten, kur ji pati ne stengia ko nors veikti. Žmogus pedagoginiam nat ralizmui auga, kaip augmuo arba gyvis. Jo išsivystymas yra valdomas išvidini d sni , o ne ugdytojo nustatyt išviršini norm . Tod l ugdymas turi remtis šitais d sniais, turi j paisyki ir juos saugoti. „Mes negalime k diki formuoti pagal m s vali“, pasak kadaise Goeth , ir tuo išreišk vis nat ralist paži ras. Kaip s kla, sako Comenijus, slepia savyje vis med , taip ir žmogus turi tur ti savyje visa, kas

⁹Der Sinn und Wert des Lebens, Leipzig ⁹1922, 19 psl.

v liau jame išsiskleidžia. Jeigu žmogus yra mažytis pasaulis, tai ugdytas turi tik paraginti jo išvidines j gas, kad jos prad tį veikti. Ugdytas yra akstinas prigimiai skleisti. Vis d lto šitas akstinas, pasak Comenijaus turi b ti „švelnus ir malonus“, nes pati gamta džiaugsmingai veržiasi ten, kur j veda išvidinis jos užuomazgos. Kaip išmintingas sodininkas nieko neveria, bet tik priži ri, taip ir ugdytojas turi tik saugoti jaun padar nuo neigiamu tak ir šalinti jo kelyje pasitaikanias kli tias. Ugdytojas Comenijui ir visam pedagoginiam nat ralizmui yra ne prigimties reformator, bet jos conformator¹⁰. Šitas savaiminis prigimties veržimasis iš vienos pus s ir saugojanti pedagogo parama iš antros kaip tik ir sudaro pagrindin ugdyto esm . Pedagoginis aktas ia yra ne tarpasmenin s - veika, bet s veika tarp išsivystanios vaiko prigimties ir objektyvios gamtos. Nat ralistin je pedagogikoje augant žmog išvysto ir išpl toja ne kult ra, bet gamta. E. Abbas gražiomis antitez mis aprašo senojo humanistinio ir naujojo nat ralistinio ugdymo skirtum . „Senasis ugdytas“, sako jis, „kyla iš žmogaus valios j g ; naujasis ugdytas kyla iš gamtos j g . Senasis ugdytas yra suaugusio žmogaus taka kult ros aplinkoje esaniam ugdytiniui; naujasis ugdytas yra laisvas išvidinis ugdytinio išvystymas veikliomis gamtos j gomis. Tai išvidinis ugdytinio augimas nat raliame santykiyje su gamtine aplinka ir gamtin se s lygose“¹¹

Šitoks ugdymo esm s supratimas savaime past mi pedagogin nat - ralizm ypaiai pabr žti auginam j ugdymo funkcij . Fr. X. Eggersdorferis skiria tris pagrindines ugdymo funkcijas (Grundfunktiongn): auginim , arba globojim (Pflege), lavinim (Bildung) ir aukl ji nuf, arba vadovavim (Führung)¹². Auginim jis taip charakterizuoja: „Auginimo funkcija“, sako jis, „ima ugdytin tok , koks jis yra. Ji nori ugdyti, išvystydama reali jo buit . Išsivystymas yra nat ralus vyksmas, prie kurio ji prisišlieja. Subrendimas yra jo tikslas“¹³. Kitur Eggersdorferis dar labiau paaiškina šitos funkcijos prigimt: „Ugdomoji valia paprastai veikia trimis kryptimis: pirmiausia ugdytas nori išvystyti tai, kas ugdytinyje yra duota, kaip galimyb s ir pad liai (679 p.). Jis nori žadinti, skatinti, budinti. auginti gimtus pradus ir sn duruojanias užuomazgas. Kaip toks, ugdytas yra visiškai globa arba auginimas“¹⁴. Savaime aišku, kad auginimo prigimtis atitinka pagrindin pedagoginio nat ralizmo koncepcij . Pedagoginio nat ralizmo ugdytas yra ne kas kita, kaip auginimas. Augi-

¹⁰ Plg. Didactica magna, 13—17 cap.

¹¹ Lehrbuch der allgemeinen Erziehungs- und Bildungslehre, Paderborn 1932, 49 p.

¹² Prof. St. Šalkauskis šituos pa ius ugdymo pradus vadina ne pagrindin mis funkcijomis, bet funkcionaliniais aspektais. Pagrindin mis ugdymo funkcijomis jis laiko perteikim , išvystym jr jungim (Incorporation, Eingliederung). Plg. vedamoji pedagogikos dalis, Kaunas 1935, 12—13 psl.

¹³ Jugendbildung, München 1933, 9 psl.

¹⁴ Lexikon der Pädagogik der Gegenwart I, 673—74.

namoji ugdymo funkcija — stovi pirmoje eilėje. Auginimo dėsniai — yra pagrindiniai. Tuo, žinoma, dar nesakome, kad pedagoginis natūralizmas neigia kitas funkcijas: lavinimą ir auklėjimą. Jis — tik nepabrėžia. Ugdymojoje pedagoginio natūralizmo sistemoje lavinimas ir auklėjimas nesudaro svarbių uždavinių, o tikslai — yra siekiami auginamuoju būdu. Pastovios formos, kuri siekia lavinimą, — stengiamasi žmogui gauti iš gamtos. Asmenybė, kurios siekia auklėjimą, — laikoma gamtinio subrendimo vaisiumi. Pedagoginis natūralizmas žmogų ir augina, ir lavina, ir auklėja, bet — gamtiniu būdu, pagal gamtos dėsnius ir pagal gamtos reikalavimus.

Auginimo funkcijos pabrėžimas pastarąsiu pedagoginiu natūralizmu ieškoti ugdymo įgrybių gamtos srityse. Auginimas nėra žmogaus formavimas aukštesnėmis lytimis arba jo apsprendimas aukštesnėmis normomis. Auginimas yra išvystymas to, kas jau prigimtyje yra. Bet kiekvienas išvystymas reikalauja tam tikrą objektyvinių įgrybių. Prigimtis — plėtojasi tik susidūrus su objektyviu pasauliu, kai šis pasaulis pradeda daryti jai takus, kai jis eina žmogaus vidurį ir sutampa su išvidiniu jo gyvenimu. Pedagoginis natūralizmas nori išplėtoti tik esamas prigimties užuomazgas, tik gimtus polinkius, tik duotus pradus. Apie idealinę prigimtį, apie idealines jos normas ir apie idealinius transcendentinius jos tikslus jis negalvoja. Jis siekia tik imanentinio prigimties tikslą: konkretios ir realios prigimties išplėtojimą. Dėl to jis savaime šiam reikalui renkasi gamtines įgrybes. Gamtinės įgrybės yra pirmutinės, kurios pažadina augančią prigimtį; pirmutinės, su kuriomis kūrėjas susiduria ir kurias jis pasisavina. Gamtos ir augančio žmogaus prigimties užuomazgos organiškai viena kitą atitinka, nes šitos užuomazgos kaip tik ir yra gamtos sukurtos. Gamtinės įgrybės žmogus lengviausiai pasisavina. Gamtinę įgrybę lytys lengviausiai apsprendžia prigimties galias. Gamtinės įgrybės žmogaus neformuoja, bet tik maitina. Jos pasisavinimas vyksta ne tiek su moningu darbu, kiek savaimine asimiliacija. O pedagoginis natūralizmas kaip tik reikalauja, kad ugdymas vyktų savaime, kad jis būtų neformavimas, ar normavimas, bet tik plėtojimas. Gamtinės įgrybės šį reikalavimą geriausiai patenkina. Jas tad pedagoginis natūralizmas vis pirma ir renkasi. Ugdomosios pedagoginio natūralizmo įgrybės yra realios: fizinės ir realios kultūros padarai. Aukštesnį kultūros sričių laimėjimą — tenka antra vieta. „Ugdymo srityje“, sako O. Willmannas apie pedagoginio natūralizmo įgrybių atranką, „mes randame pašalinimą doriniui papročiui, dvasios lavinimo pajungimą kuno lavinimui, formos niekinimą ir apskritai menk Kultūros vertinimą“¹⁵... Gamtos mokslų aukštinimas, sporto ir gimnastikos pabrėžimas, palinkimas pedagoginiam utilitarizmui — vis tai yra vairios pe-

dagoginio nat ralizmo apraiškos. Pedagoginis nat ralizmas sunkiai peržengia gamtos sienas ir sunkiai supranta idealin s kult ros g rybi prasmingum . Šitas sunkumas ypa prad ta jausti paskutiniais metais, kada vis labiau sigal s vitalizmas pasirod bes s ryškiausia nat ralistin s pasaul ži ros forma.

Pedagoginio nat ralizmo prisišliejimas prie gamtos siekia ne ko kito, kaip žmogaus ir gyvenimo pilnatv s. Žmogaus ir gyvenimo pilnatv yra kiekvieno, taigi ir nat ralistinio, ugdymo tikslai. Bet šit pilnatv pedagoginis nat ralizmas supranta gamtiškai. Pilnutinis žmogus pedagoginiam nat ralizmui yra tas, kuris harmoningai yra išpl toj s gamtin savo prigimties prad . Pilnutinis gyvenimas yra tada, kai gamtos reikalavimams yra pajungtos visos sritys. Pedagoginis nat ralizmas nori ugdyti vis žmogi ir j rengti visam gyvenimui. Bet šit visum jis apr žia tik gamtiniu prad u ir gamtin mis sritimis. Pilnutin žmog , pasak Th. Litto, sudaro: Eigensein, Echtsein ir Ganzsein. Šit dalyk siekia ir pedagoginis nat ralizmas. Bet Eigensein jam yra ne kas kita, kaip gimtas individualumas. Echtsein yra ne kas kita, kaip pirmykš io, nepagadinto gamtiškumo išlaidymas. Ganzsein yra ne kas kita, kaip gamtos sigal jimas visoje žmogaus b tyb je. Pedagoginio nat ralizmo ugdomasis tikslas yra gamtinis žmogus.

Pedagoginis nat ralizmas Europos ugdyme prad jo sigal ti nuo Rousseau laik . Praktini nat ralistini tendencij b ta visais laikais: Spartos ugdymas, pabr ždamas k no išvystym ir užgr dinim , riteri ugdymas, palikdamas moterims aukštesn išsilavinim , renesanso ugdymas (Vittorino da Feltre), gr ždamas prie graikiškojo fizinio lavinimo ir t. t. Bet visos šitos tendencijos netur jo aiškios nat ralistin s teorijos. Jos buvo pagr stos ne tiek principais, kiek savaiminiu išvidiniu linkimu, kylan iu iš tam tikros dvasios strukt ros. Rousseau buvo pirmutinis, kuris šitoms savaimin ms tendencijoms pad jo teorin pagrind . A. Faulwasseris yra teisingai pasteb j s, kad „gamtos principo išsiveržimas visados yra Surištas su krizin mis kult ros vyksmo s s komis. Kult ros kritika ir nat ralistin pedagogika yra surištos gr žtam ja taka ir gr žtamaisiais santykiais“¹⁶. Tai tiesa. Pedagogin Rousseau teorija kaip tik ir yra išaugusi iš jo kult ros kritikos. Laikydamas kult r gamtos gadintoja, jis reikalavo gr žti pirmykšt nat ral gyvenim , nusikratyti kult rin mis manieromis ir atgaivinti savyje nepagadint gamtiškum . Tod l ir ugdant jis neleido k dikio formuoti pagal kult ros normas, bet liep tenkintis pagalba ar apsauga. Subsidiarinis ugdymo santykis su augan iu žmogumi yra charakteringiausia Rousseau pedagogikos mintis.

Rousseau id jas pedagogikoje visiškai tvirtino Pestalozzis. Jam, kaip ir visiems pedagoginio nat ralizmo atstovams, „visos žmogaus galios yra sukurtos ne dirbtiniu ir ne pripuolamu b du, bet pagrindin s j užuomazgos gl di vis žmoni prigimtyje“¹⁷. Pati prigimtis turinti galios išsivystyti ir tikrai ji išsivysto. Ji skuba tiksl , pasl pt išvidin je jos strukt roje. Tod l ir kiekvienas ugdymas, pasak Pestalozzio, yra ne kas kita, kaip mok jimas pad ti šitam prigimties skubinimuisi¹⁸... — Pestalozzio mokinys Diesterwegas dar labiau pabr ž savo mokytojo pagrindin mint . Prisi-taikymas prie gamtos jo buvo padarytas aukš iausiu ugdymo principu. „Kaip pagelb ti gerai s klai augti nereikia nieko daugiau, tik saugoti j nuo piktžoli , kad gaivinanti saul s ir lietaus j ga gal t tur ti takos jau-nam pas liui, taip ir jaunimo aukl jime dažnai nereikia nieko daugiau, tik pašalinti prigim iai priešingus dalykus, nes sveika prigimtis pati viena džiaugsmingai išvysto žmog ¹⁹. Ugdymas tod l Diesterwegui yra tik skatinimo menas (Anregungskunst). Šitie trys pedagogai: Rousseau, Pestalozzis ir Diesterwegas pedagogin nat ralizm išk l ir ugdyme tvirtino. P. Barthas yra pasteb j s, kad „šita nat ralistin pedagogika buvo ne kas kita, kaip prigimtojoje religijoje, prigimtojoje teis je, prigimtojoje laisv - je, kyje, prigimtojoje etikoje esan i princip pritaikymas ugdymui“²⁰. Tai, k skelb Lockeas, Shaftesburys, Tindal, Smithas, Voltaireas, Turgot, visa tai rado atbalsio pedagogikoje ir susiformavo pedagoginio nat ralizmo pavidalu.

XX a. pradžioje pedagoginis nat ralizmas pasirod keleriopomis formomis. Vis pirma jis apsireišk , kaip vienašališkas pedagoginis individualizmas, kur prad jo Ellen Key ir kuris ugdyme suk l tikr audr , liesa, labai greitai nutildyt visuomenin s pedagogikos sigal jimu. — Iš pedagoginio nat ralizmo išaugo ir darbo mokykla. Darbo mokykla, kaip pedagoginis metodas, remiasi savarankiškumo ir vaizdumo principais. Bet darbo mokyklos, kaip pedagogin s srov s, pagrindas yra nat ralistinis ir specialiai utilitaristinis. — Marksizmo teorija pagimd pedagogin materializm , kuris išaugo iš grynai materialistin s pasaul ži ros ir kuris bol-ševizmo pedagogikoje buvo paskelbtas oficialia doktrina. — Ras s id ja, iškelta Gobineau, suk r taip pat sav pedagogik pedagoginio vitalizmo pavidalu, kuris šiandien vis labiau pradeda sigal ti nacionalistiniame s - j dyje.

Šitos keturios' srov s: pedagoginis individualizmas, pedagoginis utilitarizmas, pedagoginis materializmas ir pedagoginis vitalizmas yra charakteringiausios dabartiniam pedagoginiam nat ralizmui. Visos jos remiasi tuo

¹⁷ Abendstunden eines Einsiedlers, 39 aforizm.

¹⁸ Wie Gertrud ihre Kinder lehrt 2, 33.

¹⁹ Plg. Rheinische Blätter, 1887.

²⁰ Die Geschichte der Erziehung, Leipzig 1916, 387 psl.

pa iu gamtiniu pagrindu. Bet kiekviena j supranta kitaip. Pedagoginiam individualizmui šitas pagrindas yra žmogus, kaip gamtinis individas, kuris iškyla aukščiau už savo aplinką, aukščiau už savo giminę ir kuris virsta sprendžiamuoju kiekvieno ugdymo principu. Individo teisės, jo reikalai, jo išsivystymas yra pagrindinis individualistinis pedagogikos dėsnius. Ne nuostabu todėl, kad praktikoje šita teorija virto anarchija, nes neribota individo laisvė tina veda sumišimui. Neribotai laisvas gali būti tik asmuo, bet ne individas. — Pedagoginis utilitarizmas savo teoriją atremia gamtą, kaip naudingą dalyką. Jis ugdo tik tas žmogaus gimtas galias, kurios gali jam duoti naudos. Jis renkasi tik tas gamtines gerybes, kurios yra naudingos. Nereikia nepaminti, kad tokios utilitaristinės pedagogikos teoretikas buvo Spenseris ir kad jo yra prisisunkęs dabartinis Anglijos ir Amerikos ugdymas. — Pedagoginis materializmas savai doktrinai pagrindo ieško medžiagoje. Jis nėra tokio praktinio pobūdžio, kaip pedagoginis utilitarizmas. Jis yra savotiška ugdymo filosofija, kurioje aukštesnias principas yra medžiagos, kaip tokios, idėja. Medžiagos idėja yra taip lygiai galinga, kaip dvasios ar Dievo idėja. Tai ji palaiko ir gaivina nepaprastą bolševikų pastangas. Ugdymo srityje ji kuria naują žmogų, kuris yra pajungtas medžiagos išsivystymo procesui, kuris šitame procese dalyvauja ir jo yra apsprendžiamas. Pedagoginis materializmas yra idealistinio pobūdžio. Jis ugdo žmogų ne naudai, bet medžiagos idėjos misijai. Jis rengia jį būtent medžiagos idėjos pranašui. Jis renkasi ne tas gerybes, kurios yra naudingos, bet tas, kurios geriausiai išreiškia medžiagos galybę ir jos triumfą. Štai kodėl techninis lavinimas Rusijoje statomas pirmoje vietoje, nes technikoje medžiaga iš tikro pasirodo visu savo nepaprastumu. — Pedagoginio vitalizmo atrama yra gyvybė arba žmogus, kaip vitalinis padaras. Pedagoginis vitalizmas taip pat nėra praktinio pobūdžio. Jis žmogų rengia ne jo paties reikalams, bet jo rasės, jo tautos tarnybai. Jis taip pat renkasi tas gerybes, kuriose yra daugiau rasinio gyvingumo. Todėl ypač sustiprintas fizinis lavinimas, sportas, darbas, karas yra mągiamos šitos doktrinos ugdymo priemonės. Pedagoginis individualizmas taip pat ugdo vitalinį žmogaus pradą. Bet šitas pradas niekada buvo pats sau tikslas: jis tarnavo savo reikalams. Bet pedagoginis vitalizmas žiūri žmogų, kaip rasinį bendrumo išraišką. Vitalinio prado išplėtojimas niekada tarnauja ne jo paties, bet rasės gyvenimui. Rasei todėl žmogus niekada yra rengiamas, ir rasiniai dėsnių jis yra valdomas.

Pedagoginis individualizmas ir pedagoginis utilitarizmas yra daugiau individualinio ir todėl realinio pobūdžio. Šitos dvi srovės atstovauja gamtiniam individui ir realiems jo reikalams. Žmogus, kaip individas, niekada stovi centre. Bet pedagoginis materializmas ir pedagoginis vitalizmas yra daugiau kolektyvinio ir todėl idealistinio pobūdžio. Šitos dvi srovės atstovauja gamtiniam kolektyvui ir šito kolektyvo gyvenimui. Kolektyvas niekada

stovi pedagogin s teorijos ir praktikos centre. Pedagoginiame materializme šitas kolektyvas yra visas medžiaginis pasaulis. Pedagoginiame vitalizme šitas kolektyvas yra ras . Šitos abi srov s pavergia žmog vienam arba antram kolektyvui ir todėl dvasiniam gyvenimui, žmogaus asmenybės laisvei ir jos išsivystymui jos yra daug pavojingesn s, negu pirmosios. Baigiant reikia pasteb ti, kad kaip tik šios pastarosios srov s pradeda imti virš dabartiniame Europos ugdyme.

4. PEDAGOGINIS HUMANIZMAS.

Kiek pedagoginio nat ralizmo pagrindas yra gamta, tiek pedagoginis humanizmas remiasi žmogaus dvasia ir jos sukurt ja kult ra. Žmogus yra humanistin s pasaul ži ros centras. „Žmogiškumo id jos (Humanit tatsidee) ypatyb “, sako E. Sprangeris, „ir yra ta, kad ji džiaugsmingu šios tikrov s jausmu paneigia kiekvien askez ir kiekvien rezignacij ... Tuo ji skiriasi nuo stoicizmo ir nuo bet kurios antgamtiškai pagr stos etikos. Visa galybe ji krypsta ši tikrov (auf das Hier)“²¹. Humanizmas n ra antgamtin pasaul ži ra ir su antgamtiniu pasauliu ji turi kuo mažiausia ryši . Visa gyvenimo prasm jam atsiskleidžia prigimtojoje tikrov je ir su ja pasibaigia. Pagrindinis humanistin s kult ros uždavinys yra „absoliu iai aukš iausias žmogaus vert s pak limas“²². Žmogaus vert pabr žia ir teizmas. Bet kiek teizmas žmog tobulina ryšium su Dievu Išganytoju, tiek humanizmas j palieka vien ir liepia pasitik ti savo j - gomis. Išsiganymo (Selbsterlosung) mintis yra pagrindin humanizmo id ja.

Pasaul ži rinis pedagoginio humanizmo bruožas yra ryškus visoje pedagogin je jo teorijoje: ugdymo esm s, ugdymo funkcij , ugdymo g rybi ir ugdymo tikslo supratime.

Ugdymo esm , pasak pedagoginio humanizmo, gl di prigimties formavime. Pedagoginis nat ralizmas stengiasi prigim iai tik pagelb ti. Kiekviena iniciatyva ir kiekviena forma ia turi savaime išplaukti iš savarankiško prigimties išsivystymo. O pedagoginis humanizmas eina daug toliau. Jis ne tik padeda prigim iai pl totis, bet jis pavidalina šit pl tojim si pastoviomis lytimis. Jis veda augant žmog kult ros gyvenim , perteikia jam žmonijos sukurt g rybi ir žadina jo dvasios k rybiškum . Pedagoginis aktas ia ne tik pagelbsti kilti vairioms formoms iš prigimties gelmi , iš reali potencij , bet jis j ir diegia originaliu k rybiniu veikimu. Pedagoginis humanizmas ugdym laiko k ryba, kuri suteikia ugdytiniui naujos buities ir j pakelia nauj gyvenimo laipsn . „Humanistin ugdy-

²¹ W. v. Humboldt und die Humanit tatsidee, Berlin 1909, 20 p.

²² E. Spranger, op. cit. ibd.

mo mintis“, sako E. Sprangeris, „savo amžin sias šaknis turi nuolatos vykstančiame renesanse arba išvidiniame žmogaus, kaip pilnybės, gimime“²³. Realus šitos pilnybės sukimas yra pagrindinis humanistinio ugdymo uždavinys. Žmogaus buities, žmogaus gyvenimo ir likimo harmonija, tobulas jo gali išvystymas ir lytinimas, organiškasis pasisavinimas kultūrai – štai tie siekimai, kurie charakterizuoja pedagoginį humanizmą. Visa tai reikalauja pozityvaus prigimties reformavimo, jos perkeitimo ir pertvarkymo. Pedagoginis humanizmas turi savo idėjas, ir šita idėja jį pavidalina augant žmogui.

Ugdymojo pedagoginio humanizmo idėja yra graikiškoji kalokagathia, vadinasi, grožio ir grožio, individo ir bendruomenės, vyro ir moters, sielos ir kūno, gamtos ir dvasios suderinimas ir organiškasis sujungimas. Pradedamasis pedagoginio humanizmo punktas ugdyme yra individualybė. Bet siekiamasis punktas yra pilnybė, kuri, pasak Sprangerio, „individualiai asimiliuoja visą būtį ir visą gyvenimą, bet ne grynai intelektualine prasme, tik visomis sielos galiomis ir dėl visos sielos gali. Jausmai ir valia taip pat turi dalyvauti šitame visuotiniame ugdyme. Mes turime realybę ne tik pažinti, bet ją vertinti ir jos norėti“²⁴. Kitoje vietoje tas pats Sprangeris sako, kad „grynas individas visomis savo galiomis turi būti padarytas žmogumi; idealiniai jo pradai iš potencinio padėjimo turi būti išvesti realybė“²⁵. Jie taip pat turi būti organiškai suderinti vienas su kitu ir sujungti viena pastovia lytimi.

Ugdymo, kaip prigimties formavimo, supratimas veda pedagoginį humanizmą lavinamajam ugdymo funkcijai. Kiek natūralistinis ugdymas yra auginimas, tiek humanistinis ugdymas yra lavinimas. E. Sprangeris teisingai yra pasakęs, kad „noras, kurio dėka individas per universalumą siekia pilnatvę, yra formos noras (Formtrieb)“²⁶, nes tik formaliniu atžvilgiu žmogus gali tapti visuotinis ir pilnutinis. Betgi lavinimas kaip tik ir yra toji pagrindinė ugdymo funkcija, kuri kildina ir kurdina žmogui pastovią formą. Lavinimui reikiama tiek pedagoginio turinio perteikimas, ne tiek idealinis žmogaus nusiteikimas, ne jo apsprendimas idealiniais normomis, kiek formalinis jo apipavidalinimas²⁷. Lavinimas siekia pastovios ir tobulos formos ir tuo patenkina pagrindinį pedagoginio humanizmo reikalavimą. Išugdytas žmogus, pedagoginio humanizmo akimis, bus išlavintas žmogus, vadinasi, tas, kuris vis savo gali veikimui turės tobulą ir pastovią formą. Dėl to grakšios ir plastiškos lyties kūno gyvenime, silogiškas mąstymas proto gyvenime, dorybės valios gyvenime yra pagrindi-

²³ Psychologie des Jugendalters ¹⁶1932, 183 p.

²⁴ W. v. Humboldt op. cit. 14.

²⁵ op. cit. 12 p.

²⁶ W. v. Humboldt u. die Humanitätsidee 14.

²⁷ Plg. mano straipsnį „Lavinimas ir auklėjimas“, „Lietuvos Mokykla“ 1936, 1.

diniai pedagoginio humanizmo ir sykiu lavinimo funkcijos siekimai. Tarp pedagoginio humanizmo ir lavinimo funkcijos yra organiškias ir esminis ryšys. Pedagoginis humanizmas ugdo vis žmog , bet lavinamuoju b du. Jis siekia formos, d l to kovoja už bendr j ir formalin ugdymo pob d . Specialusis ir materialinis ugdymas pedagoginio humanizmo praktikoje yra žymiai silpnesnis.

Lavinimo siekiama lytis žmogui ateina iš objekto. „Lavinimas“, sa-ko Fr. X. Eggersdorferis, nori išvystyti, kaip auginimas, nori apspr sti, kaip aukl jimas (F hrung), bet ne tiesiog, tik tarpininkaujamas objekto“²⁸. .. D l to objekto vaidmuo lavinime yra kur kas didesnis, negu ki-tose ugdymo funkcijose, ir turi ia savotiškos reikšm s. Jeigu auginime arba ir aukl jime objektas tarnauja, kaip medžiaga, kuria žmogus, tarsi, minta, tai lavinime objektas yra reikšmingas savo lytimi. Lavinimas pa-naudoja objekt vis pirma prigim iai lytinti ir naujoms formoms kurti. D l to jis ieško tik toki objekt , kuri lytis b t ryškios ir tobulos. Visi tie dalykai, kuri formos yra neišsivys iusios, kurie yra nelytingi, visi jie lavinimui netinka. Pedagoginis humanizmas šit d sn ypa iai pabr žia, nes ieškodamas formos, jis turi jos ieškoti lytinguose objektuose.

Bet visi tobuliausi ir ryškiausi form dalykai yra kult ros srityje. Kult ra yra žmogišk j id j pavertimas objektyviomis formomis. Tai subjektyvios lyties pavertimas daiktine lytimi. Id ja, kuri gyvena žmo-guje, kult rin s k rybos metu perkeliama daikt ir padaroma šito daikto forma. Štai d l ko kult riniai padarai turi ryškesnes ir aiškesnes lytis, negu gamtiniai daiktai. Žmogaus dvasia sava k ryba patobulina gamtin-es formas, jas perkei ia pagal id jos reikalavimus, jas sudvasina ir su-žmonina. Kult rin se g ryb se gyvos tobuliausios formos, ir tod l kul-t rines g rybes krypta lavinimas ir sykiu su juo pedagoginis humanizmas. Ugdomosios pedagoginio humanizmo g ryb s jau neb ra gamtin s, bet kul-t rin s, ir be to atrinktos iš aukš iausi žmogaus dvasios laim jim . Pe-dagoginis humanizmas ypa iai vertina idealin kult r . Ugdomosios jo g ryb s yra idealijos: mokslas, kalba, dora ir menas. Taip pat n ra atsi-tiktinis dalykas, kad pedagoginis humanizmas kovoja d l klasin s kult -ros ugdymo sistemoje. Klasin kult ra priklauso pavidalo kult ros tipui, vadinasi, tokiam tipui, kuriame yra pabr žiama id ja, kaip busimoji for-ma, ir šitos id jos pavertimas forma. Pavidalo kult ros k r jas savo d -mesio centr perkelia ne id jos išreiškim , kaip išraiškos kult roje, bet supavidalinim pagal id j . Pavidalo kult roje svarbiausias dalykas yra tobul form suk rimas arba tobulas id jos pavertimas forma. ia vy-rauja klasin s ir scholastin s estetikos d sniai: debita proportio, clarifas, splendor. D l to pavidalo kult ros k riniai yra lytingesni, negu išraiškos

²⁸ Jugendbildung 10.

kultūros, kuri yra daugiau simbolinio pobūdžio. Pedagoginis humanizmas, ieškodamas tobulos formos objektą, savaime kreipia akis pavidalo kultūros tipus ir iš jų visų pirma klasikinę kultūrą, kuri yra geriausias ir ryškiausias pavidalo kultūros šaltinis. Graikų dvasia yra formos dvasia. Tai Aristotelio dvasia, kurio filosofijoje morfė yra kiekvienos realybės principas. Šitoji morfė valdo visą graikų — didele dalimi ir romėnų — gyvenimą: jų kalbą, jų meną ir net jų visuomeninį gyvenimą. Graikiškoji kultūra yra formos kultūra. Todėl jos gyvybiškai susisieja su lavinimo funkcija ir tuo pačiu su pedagoginiu humanizmu. Ypatingas pedagogų humanistų susižavėjimas graikų ir romėnų kultūra nėra atsitiktinis istorijos padaras, bet organiškai susaugęs su pagrindiniais pedagoginio humanizmo koncepcijomis.

Žmogaus pilnatvę, kaip ugdomasis tikslas, pedagoginio humanizmo yra pabrėžiama dar labiau, negu pedagoginio natūralizmo. Pedagoginis natūralizmas kuria pilnutinį žmogų gamtinėje srityje. O pedagoginis humanizmas pakyla aukščiau ir stengiasi šitą pilnatvę realizuoti ir kultūros sferose. Jeigu prisiminsime tuos tris pagrindinius žmogaus pilnatvės pradus: Eigensein, Echtsein ir Ganzsein, galėsime lengvai pastebėti, kad pedagoginis humanizmas ugdymo tikslo supratimu žymiai skiriasi nuo pedagoginio natūralizmo. Žmogaus tikrąjį Eigensein pedagoginiam humanizmui sudaro ne gimta individualybė, bet dorinis charakteris. Žmogaus Echtsein baigiasi ne pirmųjų gamtiškumu, bet kurybišku originalumu. Žmogaus Ganzsein glūdi ne gamtos signaluose, bet dvasios išplitime žmogiškojoje būtyje. Ugdomasis idealas pedagoginiam humanizmui yra išminius, kurio visą gyvenimą valdo senoji vadinamoji virius sapientiae. Humanistinio ugdymo tikslas yra tobulai dvasišką žmogų.

Po Humboldto (1835) mirties humanistinis ugdymas Europos gyvenime buvo žymiai sunykęs. Natūralistinis ir net materialistinis pasaulžiūra signalizavo vis labiau gniaužtikį jį žmogaus dvasia, pakeisdama ją medžiagos tikėjimu. Iš kitos pusės, gamtamokslinis psichologijos atsiradimas ugdymo problemas perkėlė iš dvasios srities psichosferas. XIX a. antrosios pusės pedagogikai beveik be išimties buvo virtę psichologais. Pedagoginis psichologizmas yra iš vidaus susijęs su pedagoginiu natūralizmu. Kas prigimčiai tik pagelbsti, tas tiria ne jos gelmes ir ne jos idealą, bet konkrečias jos apraiškas. Pedagoginis natūralizmas savaime pedagogų veda vaiko psichologijai, kurios išsivystymas apsprendžia ugdymo darbą.

Bet trys dalykai viską pažadino merdinti humanistinio ugdymo idėjį ir ją atgaivino mūsų laikams: 1. psichologijos pobūdžio pasikeitimas, 2. nauja žmogaus koncepcija ir 3. kultūros problemos atsiradimas.

Būt iliuzija tvirtinti, kad gamtamokslinis (naturwissenschaftliche) psichologija žlugo. Kaip nėra žlugusi natūralistinis pasaulžiūra, taip nėra

žlugusi n iš jos išaugusi gamtamokslin psichologija. Bolševik , pranc - z ir amerikie laboratorijose ir šiandien žmogus yra matuojamas, sveriamas, dirginamas, erzinamas ir tyrin jamas. Bet pra jus visuotinio psichologizmo bl dui, šalia gamtamokslin s psichologijos atsirado ir vad. dviasiamokslin (geisteswissenschaftliche) psichologija. Gamtamokslin psichologija tolimesn je savo raidoje pasteb jo, kad pozityvistiniu eksperimentiniu metodu ji negali suvokti viso žmogaus b tyb s turtingumo, kad šitas metodas tinka atskiroms galioms tirti, bet jis neapima žmogiškosios visumos; kad jis yra pakankamas žemesn s prigimties sritims, bet jis ne si brauna m stymo, nor jimo ir gilesnio jautimo sferas. D l to eksperimentinis metodas savaime tur jo b ti papildytas kitostabos ir savistabos metodu. Bet kit ir sav s steb jimas parod , kad žmogaus veiksmai yra ne tiek atskir gali padaras, kiek žmogiškosios visumos apsiereiškimas šitomis galiomis. Kiekviename savo vidaus žygyje žmogus gl di visas. Kiekvienas šitas žygis gali b ti tiriamas tik visumoje ir per visum . Šito d snio suvokimas pasuko psichologij kita linkme: atskir prad psichologija (Elementenpsychologie) užleido viet visumos psichologijai (Ganzheitspsychologie). Kas yra šita visuma ir kas yra jos principas, visumos psichologija šiandien dar atsako nevienodai. Ligi metafizinio žmogaus prado šita kryptis dar n ra aiškiai pra jusi. Vis d lto ji pradeda gelb ti žmogaus tyrim iš susmulk jimo ir psichologij iš „siècle des petitesse“.

Iš kitos pus s, tas pats sav s ir kit steb jimas parod , kad: išvidinis žmogaus gyvenimas yra tikrov s dalis, kad jis yra surištas su laiku ir erdve. Jeigu tad norime šit tikrov s dal suprasti, turime ži r ti siel , ne kaip vienalyt padar , bet kaip daugiaprad . „Individuali siela“, sako E. Sprangeris, „turi b ti suprasta, kaip prasmingas funkcij ryšys, kuriamė vairios vertin s kryptys viena su kita yra susietos aš s mon s vienu mu“²⁹. Šitos vertin s kryptys apsprendžia vis sielos gyvenim ir atskiras jo sritis. Tos pa ios kryptys padaro, kad siela turi tam tikr strukt r , kad ji yra strukt ringa ir savo visuma ir atskiromis savo galiomis. Pagrindin sielos strukt ra yra žymi visuose žmogaus veiksmuose, juos visus kreipia tam tikr vertyb , juos visus šita vertine kryptimi sujungia ir suprasmina. Atskir gali veiksmai ir šit veiksm pob dis gyja prasm s tik ryšium su pagrindine sielos strukt ra. D l to šalia visumos psichologijos, kuri daugiau pabr žia žmogaus vienyb , šiandien formuojasi strukt ros psichologija (Strukturpsychologie), kuriai labiau r pi vieningas žmogaus daugingumas ir jo prasmingumas. D l to šita psichologijos kryptis dažnai vadinama ir verstehende arba sinndeutende Psychologie³⁰. Apie Kr gerio ir Sprangerio vardus telkiasi abi šios dviasiamokslin s psichologijos

²⁹ Lebensformen 17.

³⁰ Plg. Spranger E., Psychologie des Jugendalters 29.

kryptys. Jos abi pabr žia žmogaus pilnatv , jo vieningum ir atskir gali ryš su visuma. Jos abi tod l yra priešingos atomistinei psichologijai, kuri buvo žmog išskaldžiusi atskirus vienas su kitu nesusisiekian ius elementus. Jos abi yra nutolusios nuo nat ralistinio žmogaus supratimo ir abi linksta atiduoti pirmenyb dvasiniam principui. Visumos ir strukt ros psichologija atitinka humanistin pasaul ži r ir kuria pagrindus humanistiniam ugdymui atgyti.

Antra priežastis, gaivinanti m s laikais pedagogin humanizm , yra nauja žmogaus koncepcija. Pedagoginis humanizmas buvo užgniaužtas d l to, kad sigal jusi nat ralistin pasaul ži ra žmog ištrauk iš kult ros ir jung gamtos gyvenim . Žmogus ia buvo laikomas gamtiniu individu. Visuomeninio gyvenimo suautonominimas ir pakrikimas buvo šitokio gamtinio individualizmo vaisius. Šiandien šalia individualistin s antropologijos atsiranda universalistin antropologija (O. Spannas), kuriai žmogus yra jungtas dvasios ir gyvyb s bendruomen . Šita antropologija žmog vis pirma supranta, kaip nar . Organiškas žmogaus ryšys su sava aplinka, su sava tauta, su sava šeima, su sava bendruomene dabar labiau yra pabr žiamas, negu pra jusiame amžiuje. Nat ralistin pasaul ži ra iš l žmogaus individualum . Dabartiniai laikai pradeda kelti žmogaus universalum ir tuo pa iu jie pasidaro artimi humanistinei pasaul ži rai, kuriai, kaip min jome, žmogaus universalumas yra pagrindinis siekimas.

Tre ia priežastis, kuri rengia pedagoginiam humanizmui dirv , yra kult ros problemos atsiradimas. Kult ros problema buvo iškelta ir švietimo laikais. Bet ano meto kult ra buvo atpalaiduota nuo žmogaus. Kult ros vyksmas, švietimo supratimu, buvo nuolatin pažanga, vykdoma imanentini d sni , nepriklausan i nuo žmogaus dvasios. O dabar kult ra yra suprantama, kaip žmogaus dvasios objektyvacija. Žmogaus atsakingumas už kult ros ir net už viso pasaulio vyksm vis labiau skverbiasi žmonijos s mon ³¹. Dabar žmogus jau n ra aklas kult rin s pažangos rankis, bet s moningas jos vykdytojas. XVIII ir XIX a. kult rininkai buvo daugiau evoliucijos d sni reiš k jai. Dabarties kult rininkai yra s moningi dalyviai besiskleidžian ioje kult ros prasm je. D l to kult ros kriz , kult ros tragika, kult ros dialektika yra žymiai giliau dabar suvokiama, negu pirma. Dabar nebetikima kult ros pažang , kaip žmonijos gyvenimo tiksl . Lengvap diškas pasitik jimas kult ros galybe dabar pasikeit giliaprasm kult ros paskyrimo supratim arba atvir kult ros niekinim (vitalizmas). Kult ros problema dabar yra centrin gyvenimo filosofijos problema³². Ir šitas vienoks ar kitoks kult ros pabr -

³¹ Plg. Berdiajew N., Der Sinn des Schaffens, Tübingen 1927.

³² Pati gyvenimo filosofija yra taip pat nauj j laik padaras. Plg. P. Lersch, Lebensphilosophie der Gegenwart, Berlin 1932.

žimas kaip tik yra artimas humanistinei pasaulžiurai, nes kultūra visados yra reikšmingiausias žmogaus dvasios padaras. Kultūra yra žmogiškoji kūryba, ir dėl to antropocentrizmui ji yra aukščiausia vertybė. Kultūra ir pedagogika, kuri šiandien yra labiausiai išsivysčiusi pedagoginio humanizmo srovė, suprantama tik ryšium su šituo ypatingu kultūros problema aštrumu. Kultūra ir je pedagogikoje pedagoginis humanizmas pasiekia savo viršūnę ir sykiu toje pačioje kultūra ir je pedagogikoje kultūra yra ugdymo pagrindas. Dėl to ir pedagoginio humanizmo ryšys su dabartine kultūros problema niekur kitur negalima taip gerai suvokti, kaip kultūra ir je pedagogikoje. Kultūra ir je pedagogikos vyravimas kai kuriose šalyse šiandien yra aiškus atgyjančio pedagoginio humanizmo ženklas.

Atgyjanti pedagoginio humanizmo dvasia Europos ugdymuose jau spėjo žymiai pakreipti kitokia linkme, negu jis jo XIX a. Pedagoginis humanizmas priklausė ugdymo sintetiškumui, kuris buvo palaidotas pedagoginio atomizmo laikais. Pedagoginis natūralizmas ugdymui specialistas. Todėl jis žinijo atskirą ugdymo sritį. Pedagoginis visuma jam buvo dingusi iš akių. Pedagoginis humanizmas stengiasi ugdyti žmogų. Todėl jis ieško principų, kurie ugdymui ne skaldytų, bet jungtų, nes ugdomas žmogus turi tapti pilnutinis ir universalus. Ir šitos pedagoginio humanizmo pastangos nenuėjo niekais. Jeigu šiandieninėje pedagogikoje yra signalų koncentracijos ir taisyklės principai, jeigu vis labiau kreipiama dėmesio vad. Gesamterricht, tai yra pedagoginio humanizmo nuopelnas³³. Kadangi žmogus yra daugingai vieninga visuma, todėl ir ugdymas turi būti daugingai vieningas: jis turi būti sintetinis. Tam tikri principai turi valdyti ir jungti atskiras jo sritis ir atskirus jo pradus. Šitiems principams iškelti, pabrėžti ir jungti pedagoginį gyvenimą pedagoginis humanizmas yra daugiausia nusipelnęs.

Iš kitos pusės, humanizmas grąžino ugdymui idealistinį pobūdį. Pedagoginis natūralizmas, ugdydamas specialistą, vis pirma žinijo, kam šitas specialistas tiks, kokį jis dirbs darbą, ar turės jis darbo ir ar jo darbas bus naudingas. Pedagoginio natūralizmo ugdymas buvo realistinis ir daugiausia utilitaristinis. O pedagoginis humanizmas, pabrėždamas žmogų, kaip žmogų, ir siekdamas žmogaus pilnatvės, neugdo jo kokiam nors specialiam darbui, bet jį ugdo jam pačiam. Humanistinis ugdymas rėpinasi ne tuo, ką žmogus gyvenime dirbs, bet tuo, kas jis bus. Idealinis žmogaus tipas yra pedagoginio humanizmo tikslas, kurį jis nori realizuoti kiekviename asmenyje. Ugdymą pedagoginio humanizmo praktikas valdo ne reikalas ir ne nauda, bet idėja. Dėl to šitos praktikos yra visados

³³ Teisingumas reikalauja pripažinti, kad vaizdumo principas išsklaido ir pedagogikoje tvirtino pedagoginis natūralizmas. Savarankiškumo principo ypatingas pabrėžimas taip pat atsirado pedagoginio natūralizmo klestėjimo metu. Kiekviena pedagoginė srovė turi savą laimėjimą, kurie praturtina pedagoginį teorinį ir praktinį.

yra idealistinio pobūdžio. Idealistinis ugdymo būvožas šiandien žymu visos Europos ugdyme. Šita prasme iš tikro galima kalbėti apie utilitaristinę dvasios persilaužimą idealistinę dvasią. Net ir pedagoginis materializmas arba bolševik pedagogika šiandien žmogų ugdo ne jo naudai, bet jį rengia, kaip minėjome, medžiagos idjosi skelbėju. Tas pat reikia pasakyti ir apie vitalistinį nacionalizmo ugdymą, kuriame vyrauja „politinė pedagogika“, grynai idealistinio ir net idjistinio tipo. Vairios techninės ir specialios mokyklos šiandien turi kitokios prasmės, negu prieš keletą dešimčių metų. Kiekviena pedagoginė srovė dabar stengiasi ugdyme realizuoti savo idjį, kuria ji remiasi. Šiandien žmogus yra apsprendžiamas ne reikalo ir ne naudos, bet idjosi, vistiek ar šita idjia bus medžiagos, ar žmogaus ar Dievo idjia. Idealistinis charakteris yra aiški dabartinio ugdymo ir dabartinės pedagogikos žymė.

Pedagoginis humanizmas dabartyje yra atgijęs, kaip pedagoginio natralizmo vienašališkumui papildas ir dažnai kaip atveika prieš jo siekimus. Dėl to smulkesnės pedagoginio humanizmo srovės kaip tik ir vykdo šituos papildymo ir atveikimo uždavinius. XX a. pradžioje pedagoginis natralizmas ypačiai pabrėžė žmogų, kaip individą. Iš pedagoginio humanizmo tada kilo reakcija visuomenės pedagogikos pavidalu, kuri pradėjo Natorpas, kuri tarsi Kerschensteineris, Kriekas ir kuri šiandien vis labiau plečia savo taką net kituose pedagoginiuose tipuose. Visuomeninė pedagogika žmogų žiūri, kaip bendruomenės narį, ir jį šitai bendruomenei auklėja. — Vis dėlto pedagoginis humanizmas neneigia natskiro asmens reikšmės. Siekdamas pilnutinio žmogaus, jis tuo pačiu siekia šitos pilnatvės kiekviename atskirame asmenyje. Bet šitas asmuo pedagoginiam humanizmui nėra palaidas individas, kaip pedagoginiam natralizmui, tik gyvenęs bendruomenėje, iš jos semis savo vidaus turtingumą ir tuo būdu tamps asmenybe. Priešais pedagoginio natralizmo atpalaiduotą individą pedagoginis humanizmas pastato asmenybę. Jos pabrėžimas pedagoginėje praktikoje sukuria savotišką pedagoginio humanizmo srovę, vadinamą asmenybės pedagogika. Asmenybės pedagogikai pagrindus padėjo Euckenai idealistine savo filosofija. Pedagogikoje Euckeno idjias išvystė Budde, Gaudigas ir W. Sternas. — Kai pedagoginis humanizmas peržengia gamtinį žmogaus pradžią, bet nepasiekia tikrą dvasios gelmį, jis sustoja žmogaus psichologijoje ir jos dėsniais pradeda grįsti pedagogines teorijas bei normuoti pedagoginę praktiką. Šita psichologija persvara gimdo naują pedagoginio humanizmo srovę, vadinamą psichologistine pedagogika. Grindžiamasis psichologistinis pedagogikos mokslas yra psichologija. Bet ia ji turi dar daug gamtamokslinis psichologijos žymi. Ia ji dar nėra grynai dvasiamokslinis psichologija. Todėl ir visa psichologistinis pedagogikos teorija yra daugiau pedagoginis psichologijos pobūdžio. Šios krypties teoretikai niekad nepakyla ligi tikros ir grynos pedagogikos. Psichologistine pe-

dagogika šiandien yra gyva visuose kraštuose. Vokietijoje jai atstovauja Meumanno ir Layaus idjos; Pranczijoje — Payot; Šveicarijoje — Claparède'as ir Ferrière'as ir visas Rousseau institutas Ženevoje; Belgijoje — Decrolio palikimas; Italijoje — Montessori; Amerikoje — W. Jameso laimjimai; Rusijoje — Rubinsteinas ir t. t. — Esminis pedagoginio humanizmo ryšys su kultūra, kaip su žmogaus kūrybos padaru, negalėjo likti be atgarsio ir pedagoginėse teorijose. Paskutiniame dešimtmetyje susiformavo dar viena pedagoginio humanizmo srovė — kultūrinė pedagogika. Ji yra dar visai jauna, bet savo apimtimi ji stengiasi būti visuotinai humanistine prasme. Ji nori suderinti savyje kitas sroves priešybėse. Ji neneigia nei visuomenės nei asmens, bet bando abu šiuos pradus suvesti sintezinė aukštesnio dalyko pagalba. Šitas aukštesnysis dalykas kultūrinei pedagogikai ir yra kultūra. Ugdydamas kultūrą ir kultūrai, kultūros perteikimas, kultūros palaikymas, kultūros išvystymas ir žmogaus parengimas kultūriniam gyvenimui yra svarbiausi ugdymo uždaviniai. Kultūrinėje pedagogikoje apsieiškia didžiausia reakcija prieš pedagoginį natūralizmą, kuris žmogų rengia gamtai. Šitai pedagoginio humanizmo srovei šiandien priklauso didžiausi Vokietijos pedagogai, kaip Sprangeris, Littas, Nohlis, Cohnas, Wagneris, Flitneris ir kiti. Kultūrinis pedagogikos gimtinis yra Vokietija. Kitose šalyse randame jos tik atgarsį. — Visuomeninė pedagogika, asmenybės pedagogika, psychologinė pedagogika ir kultūrinė pedagogika yra keturios svarbiausios dabartinio pedagoginio humanizmo srovės.

Baigiant šitą pedagoginio humanizmo srovės apžvalgą dar reikia pastebėti, kad asmenybės pedagogika ir psychologinė pedagogika pedagoginiame humanizme atstovauja individualiniam ugdymo atžvilgiui, o visuomenės pedagogika ir kultūrinė pedagogika — visuomeniniam atžvilgiui. Asmenybės pedagogikos tikslas yra tobula žmogaus asmenybė. Psichologinė pedagogikos pagrindas yra atskiro asmens psichė. Ir viena ir antra srovė remiasi atskiru žmogumi, žmogumi, kaip asmeniu. O visuomeninė pedagogika savo teorijas grindžia visuomeniniu žmogaus pradumi. Kultūrinė pedagogika taip pat ima žmogų ryšium su visuomenės kultūra, su kultūros visuma ir pilnatve. Abiejose šiose srovėse persvara tenka visuomeniniam pradui. Bet asmenybės ir psychologinė pedagogika neįžta pedagoginį individualizmą, nes jų pagrindas yra ne gamtinis individas, tik dvasinis asmuo. Taip pat visuomenės pedagogika ir kultūrinė pedagogika neįžta pedagoginį kolektyvizmą, kuris sigali pedagoginiame materializme ir pedagoginiame vitalizme, nes visuomenės pedagogikos ir kultūrinės pedagogikos pagrindas yra ne gamtinis kolektyvas, tik dvasinis bendruomenis. Visuomeninis pedagoginio humanizmo atžvilgis šiandien yra stipresnis, negu individualinis. Vyraujančios srovės pedagoginiame humanizme dabar yra visuomeninė pedagogika (Pranczijoje) ir kultūrinė pedagogika (Vokietijoje).

5. PEDAGOGINIS TEIZMAS.

Pedagoginis teizmas nuo vis aukščiau minėtų srovių skiriasi tuo, kad savo pagrindo jis ieško ne gamtinėje, bet antgamtinėje tikrovėje; kad savo teoriją jis grindžia ne reliatyvia, bet absoliutine būtimi. Dievas pedagoginiam teizmui yra kiekvieno daikto ir kiekvienos vertybės pagrindas. Tiesos, grožio ir gerumo normos glūdi ne žmoguje, kaip mano humanistinis pasaulis, bet Dievuje. Dievas savo būtybės prisunkia vis būtinumą: jukuria, palaiko ir atbaigia. Jis yra aukščiausias būties laipsnis, o žmogaus santykiai su Juo arba religija yra aukščiausias gyvenimo laipsnis. Šv. Augustino žodžiai: „Deum et animam scire cupio. Nihilne plus? Nihil omnino“ yra charakteringi kiekvienai teistinei pasauliui ir kiekvienam pedagoginiam teizmui. Žmogaus gyvenimo tikslas teistinei pasauliui glūdi ne šioje tikrovėje, kaip imanentus dalykas, bet jis yra transcendentus taprasme, kad jį sudaro antgamtinė srities Absolutinis Principas. Dievas viršum žmogaus ir Dievas žmoguje yra aukščiausias teizmo siekimas. Pagrindinis teistinio gyvenimo uždavinys yra žmogaus dvasios susijungimas su Dievu, išryškėjimas savyje Jo paveikslu.

Didelio ir ugdymo esmės supratime pedagoginis teizmas eina daug giliau, negu anos dvi pedagogikos srovės. Pedagoginis teizmas nepasitenkina nei natūralistine, nei humanistine ugdymo apibrėžtimi. Jam ugdymas nėra tik pagalbimas prigimčiai arba tik jos pavidalinimas idealiniais lytimis. Natūralistinis ir humanistinis pedagogika ugdom žmogų palieka prigimtoje tikrovėje: iš šitos tikrovės ji ima ugdomą medžiagą ir ugdomas lytis. Pedagoginis teizmas, tiesa, ugdo taip pat šitos tikrovės žmogą. Bet jis nenori jo šioje tikrovėje palikti. Mūsų būtinai laike ir erdvėje teistinis pasaulis yra laiko tik praeinamu kosminio vyksmo tarpsniu, kuris reiškia nuolatinį žengimą antgamtinė realybė. Antgamtinė tikrovė yra šios tikrovės pirmavaizdis bei tikslas. Todėl jos siekia visą mūsų būties ir ji eina visas mūsų gyvenimas. Žmogaus prigimtis taip pat yra apspręsta šito visuotinio vyksmo. Ji taip pat turi būti sutapdyta su antgamtiniu pirmavaizdžiu. Todėl ir jos ugdymas pedagoginiam teizmui reiškia ne tik natūralaus jos išsivystymo skatinimą, ne tik jos gali suformavimą pagal kultūrinę gerumą lytis, bet sykiu — ir net vis pirma — jos apsprędimo idealiniais normomis. Amžinojo žmogaus pirmavaizdžio reikalavimai yra pagrindinės normos prigimties išsivystymui ir jos formavimui. Todėl ugdymą pedagoginis teizmas supranta, kaip prigimties normavimą pagal amžinį žmogaus idealą, kaip konkrečios prigimties paklimpimą idealinio jos padėjimo ir kaip idealinių normų gyvendinimą visoje žmogaus būtybėje ir visame jo gyvenime. Kiek pedagoginis natūralizmas ugdymo koncepcijomis remia medžiaga, kiek pedagoginis humanizmas ugdymui pagrindo ieško formoje, tiek pedagoginiam teizmui ugdymo koncepcija yra pagręsta norma. Norminis pobūdis yra aiškiausia teistinio ugdymo žymė.

Ieškodamas idealini norm ir stengdamasis jomis apspr sti augant žmog , pedagoginis teizmas savaime pirm viet stato aukl jam j ugdy mo funkcij . Aukl jimas pa ia savo prigimtimi yra surištas su idealin mis normomis ir su idealine žmogaus prigimtimi. „Vadovavimo funkcija“, sako Eggersdorferis, turi prieš akis ugdytin tok , koks jis turi b ti. J nori ugdyti tiesioginiu idealin s jo buities apipavidalinimu“³⁴. Kitoje vietoje Eggersdorferis dar labiau pabr žia šit normin aukl jimo pob d . Ugdomoji valia „nori augim ir (gyvenimo g rybi A. M.) pasisavinim reguliuoti, lenkti, apkarpyti, privesti prie tikr norm ir prie dorinio su brendimo. Tokiu atveju ji (ugdomoji valia A. M.) yra drausminimas ir vadovavimas“³⁵). Aukl jamoji ugdy mo funkcija prasiskverbia ligi „vertybinio asmens centro“ (E. Sprangeris), šit centr palie ia ir j perkei ia pagal žmogaus ideal . Kiek lavinimo objektas yra žmogaus prigimties galios, tiek aukl jimas renkasi šit gali subjekt ir pat j centr . Aukl jimas pa ia savo prigimtimi yra žmogiškojo idealo realizavimas asmens branduolyje arba asmens centro sutvarkymas pagal šito idealo reikalavimus³⁶. Tod l ir pedagoginis teizmas pabr žia ir vertina aukl jim labiau, negu kitas ugdy mo funkcijas. Išaukl tas žmogus pedagoginiam teizmui yra vertingesnis už tik išaugint arba už tik išlavint žmog . Pedagoginis teizmas neneigia auginimo arba lavinimo. Bet jis tik teigia, kad pedagoginis aktas savo gelmes pasiekia ir atskleidžia tik aukl jime. Auginimas ir lavinimas yra daugiau periferin s ugdy mo funkcijos. Štai d l ko visais laikais, kada tik vyraudavo teistin pasaul ži ra, visos pedagogin s praktikos b davo prisisunkusios aukl jamosios minties. Norminis aukl jimo pob dis organiškai atitinka normin visos teistin s pasaul ži ros charakter .

Laikydamas ugdy mo centru aukl jimo funkcij , pedagoginis teizmas ir ugdom sias g rybes ži ri kiek kitaip, negu anos abi pirmosios srov s. Kas pabr žia auginim , tas ieško toki g rybi , kurios b t medžiagingos, nes auginimas vis pirma reikalauja medžiagos, kuria minta besipl tojanti ugdytinio prigimtis. Kas pabr žia lavinim , tas savaime ieško lyting g rybi , nes lavinimas g rybi lytimis pavidalina ugdytinio galias. Aukl jimo funkcijai netinka nei medžiagingos nei lytingos g ryb s. Aukl jimas nori ugdytinio prigimt normuoti, tod l jis renkasi tokias g rybes, kurios yra sukurtos, kaip idealinio gyvenimo išraiška, kuriose yra k nytos gyvenimo normos. Kur gyvenimas yra labiausiai priart j s prie savo idealo, kur žmogus savo k ryboje yra labiausiai apsireiš ks, kaip asmenyb , ten aukl jimas ieškosi medžiagos ir iš toki sri i jis ima ugdom sias savo g rybes. Aukl jimo g ryb s yra normin s. Objektvvin g ryb aukl jimui yra reikšminga ne kaip daiktas, ne kaip turinti tobul lyt , bet kaip

³⁴ Jugendbildung 9.

³⁵ Lexikon der Pädagogik der Gegenwart I, 674.

³⁶ Plg. -mano str. Lavinimasis ir aukl jimas, „Lietuvos Mokykla“ 1936, 1.

idealin s normos išraiška. Tod l pedagoginis teizmas visados krypta to-
kias gyvenimo sritis, kuriose toki normini g rybi yra daugiausia ir
kuriose jos yra ryškiausios. Pirmoje eil je ia kaip tik ir stovi religin
sritis. Religijoje gl di viso gyvenimo pirmavaizdžiai. Religija suprasmi-
na vis buit . Iš religijos kyla d sniai žmogaus b tybei ir jos veiksmams.
Religija tod l sukuria tobuliausi normini g rybi , kurios geriausiai ati-
tinka aukl jimo reikalavimus. Tod l religines g rybes pedagoginis teizmas
ypa iai vertina ir jas stato ugdom j g rybi sistemos centr . Tai
anaiptol nereiškia, kad ia yra niekinamos gamtin s arba kult rin s g ry-
b s. Pedagoginis teizmas pripaž sta tam tikros vert s kiekvienos gyven-
mo srities pavidalams. Bet aukš iausi vertybi jis randa religijoje. Ug-
domosios pedagoginio teizmo g ryb s yra sakralijos.

Ugdymo tikslas pedagoginiam teizmui taip pat yra kitoks, negu pe-
dagoginiam nat ralizmui arba pedagoginiam humanizmui. Laikydamas
viso gyvenimo ir visos buities tikslu Diev , pedagoginis teizmas ir ugdymo
tiksl palenkia šiam bendrajam kosminiam tikslui. Eigensein ia yra daug
daugiau, negu tik gimtas individualumas arba kad ir dorinis charakteris.
Tikr j Eigensein žmogus turi tik tada, kai jis yra šventa asmenyb . Echt-
sein ia atsiranda tada, kai žmoguje esti malon s atnaujintas arba reinte-
gruotas žmogiškumas. Ganzsein ia yra Dievo sigal jimas visoje žmogaus
b tyb je arba dieviškoji žmogaus pilnatv . Vis šit prad realizavimas
pakelia žmog ne tik aukš iau už gamtin jo išsivystym , bet net ir aukš-
iau už dorin subrendim . Pedagoginis teizmas siekia šventojo žmogaus.
Šventumas yra pagrindin vertyb , kuri pedagoginis teizmas nori reali-
zuoti ugdomosiomis savo praktikomis.

Pedagoginis teizmas dabarties pedagogikoje yra taip lygiai gyvas, kaip
ir kitos srov s. Tiesa, jis klesti daugiau religiniuose rateliuose, nes viešasis
dabarties gyvenimas yra nureligintas, ir tod l jame pedagoginio teizmo
koncepcijos neranda pritarimo. Vis d lto didelis konfesini mokykl tink-
las visame pasaulyje ir net j persvara kai kuriose šalyse (Olandija) liudija,
kad pedagoginio teizmo id jos yra nemažiau dabar iai reikšmingos, kaip
nat ralistin s arba humanistin s. Bet reikia konstatuoti, kad šitos peda-
goginio teizmo id jos yra daug mažiau išryškintos ir daug menkliau sufor-
muluotos, negu pirm j dviej srovi . Teistinio ugdymo d jos savo vei-
kimu stovi dabartin je pedagogikoje greta pedagoginio nat ralizmo ir pe-
dagoginio humanizmo id j . Bet teoriniu savo pavidalu jos lieka toli už-
pakalyje. Teistinis ugdymas dabartyje yra labai galingas. Bet teistin s
pedagogikos t ra tik užuomazga. Šiandien mes dar neturime n vieno
veikalo, kuriame pedagoginio teizmo koncepcijos b t išvystytos ir suves-
tos viening sistem . Jos teb ra išbarstytos atskirose studijose ir žurnal
skiltyse. Teistin pedagogika dar laukia savo k r jo.

Nors pedagoginis teizmas yra vieningesnis už visas kitas pedagogikos

sroves, vis d lto ir jame dabar galima pastebėti tam tikrą kryptį, kurios labiau pabrėžia vieną arba kitą ugdymo pradžią. Pirmoje vietoje reikia pažymėti filosofinį kryptis. Filosofinis ugdymo problemų sprendimas nėra naujas. Jau Thaulowas XIX a. norėjo sukurti ugdymo filosofiją. Leistis ligi pat paskutinią pedagoginį tikrovės priešas ir bando visos pedagoginės srovės. Tik pedagoginis teizmas yra galiausiai padaręs, nes pati jo pasaulis jam laiduoja geresnį priėjimą prie būties pagrindų. Šiandieninis filosofinis pedagoginio teizmo kryptis telkiasi aplink pasaulį, kuris ir ugdymo, ugdymo esmės, ugdymo tikslo ir ugdymo idealo problemas. Iš tai kryptis atstovaujanti pedagogai reikia paminėti: S. Behn, M. Ettliger, Grunwald, de Hovre ir m s St. Šalkausk. — Greta su filosofine kryptimi ir ryšium su ja eina didaktinė kryptis, kuriai visų pirma ir rėpi lavinimo problema. Šita kryptis turi nemažą bendrą pažiūrą su pedagoginiu humanizmu. Žymiausi jos atstovai yra O. Willmanas ir Fr. Eggersdorferis. — Šalia jos stovi dorinė kryptis, kuriai visų pirma rėpi charakterio auklėjimas, bet kuri šitą charakterio auklėjimą grindžia žmogaus santykiu su religija. Tuo ji skiriasi nuo pedagoginio humanizmo. Svarbiausi šios krypties atstovai yra Fr. W. Försteris ir Tihamer Tothas. — Labai artimai su dorine kryptimi yra susijusi grynai religinė kryptis, kuri stengiasi kultūvuoti specialiai religinį auklėjimą, vesdama augant žmogų tiesioginius santykius su Dievu. Šita kryptis pradeda dar visai naują liturginį auklėjimą, kuris daugeliui žadina didelį vilį. Žymiausi religinės krypties atstovai yra L. Boppas ir Stonneris.

* *

Scheminis vaizdas pedagoginių koncepcijų, kurios charakterizuoja ideologinius dabarties pedagogikos pagrindus:

Pedagoginės \ koncepcijos \ srovės \	Ugdymo esmė	Pagrindinė ugdymo funkcija	Svarbiausios ugdymo grybės	Ugdymo tikslas
Pedagoginis teizmas	Prigimties-normavimas	Auklėjimas	Sakralijos	Dievažmogis
Pedagoginis humanizmas	Prigimties formavimas	Lavinimas	Idealijos	Dvasiažmogis
Pedagoginis natūralizmas	Pagelbėjimas prigimčiai	Auginimas	Realijos	Gamtažmogis

6. DABARTIES PEDAGOGIKOS BENDROSIOS ŽYMI S

Min tos dabartin s pedagogikos srov s: pedagoginis nat ralizmas, pedagoginis humanizmas ir pedagoginis teizmas — kiekviena turi sav žymi , sav bruož , kuriais viena skiriasi nuo kitos. Bet jau tas faktas, kad jos visos yra dabarties pedagogikos srov s, jas suriša vien su kita ir suteikia joms visoms tam tikro bendro pob džio. Kaip n viena gyvenimo sritis, taip ir pedagogika bei ugdymas, negali išsilenkti ir bendros amžiaus dvasios ir jos reikalavim . Objektyvin laiko dvasia, pagrindin s laiko tendencijos suriša net ir labai skirtingas gyvenimo sritis tarp sav s ir spaudžia joms bendr žymi . Antikin s kult ros metu humanistin dvasia buvo prisunkusi vis graik ir rom n k ryb . Viduriniais amžiais „viduramžiškas“ buvo ne tik mokslas, bet ir menas ir visuomeninis gyvenimas. Tod l ir dabarties pedagogikos srov s, nors ir labai skirtingos tarp sav s, jos visos gyvena dabartimi, jos visos yra pajungtos objektyvinei dabarties dvasiai ir visos turi savyje t pa i šitos dvasios žymi . Bendras m s amžiaus nusiteikimas, bendros jo tendencijos vienod bruož spaudžia ir pedagoginiam nat ralizmui, ir pedagoginiam humanizmui, ir pedagoginiam teizmui. Pagrindinis m s amžiaus polinkis žymu visoje dabartin je pedagogikoje ir atskirose jos srov se.

Pirmutin žym , kuri yra bendra visoms dabarties pedagogikos srov ms, yra pasaul ži ros ir ugdymo santyki pabr žimas. Dar neseni laikai, kada buvo stengiamasi sukurti vad. voraussetzungslose Pädagogik ir kada buvo daroma labai dideli pastang išvaduoti ugdym iš bet kurios pasaul ži rin s takos. Šit tendencij padaras buvo pedagogikos atjungimas nuo etikos ir jos r mimas eksperimentine psichologija, pašalinimas iš mokyklos religijos objekto ir jo pakeitimas „etin s kult ros mokslu“. Betgi šiandien pedagogikos ir ugdymo vaizdas yra kitoks. Pasaul ži rinis pedagogikos bei ugdymo charakteris dabar yra aiškiai pabr žimas ir s moningai gaivinamas. N viena dabartin pedagogikos srov n ra ir negali b ti laikoma „voraussetzungslose Pädagogik“. Vertybi filosofijos sigal jimas paskutiniais metais aiškiai parod , kad „be vertybi pažinimo negali b ti jokio tvirto ugdomojo tikslo“³⁷. Dabartin pedagogika remiama vertyb mis: ekonomin mis, vitalin mis, estetin mis, etin mis arba religin mis. To neneigia n viena dabartin pedagogikos teorija. Bet paži ros vertybes visados priklauso nuo paži r pasaul bei gyvenim . Šiandien šitas d snis taip pat yra aiškus. Jeigu M. Scheleris dar buvo band s š dalyk paneigti, tai paskutiniai vertybi filosofai, kaip Hugo Münsterbergas, W. Sternas, S. Behnas³⁸, aiškiai prisipaž sta prie pasaul ži rinio vertybi charakterio. Per vertybes pasaul ži ra šiandien yra sibrovusi ir ug-

³⁷ Behn S., Philosophie der Werte, München 1930, 261 psl.

³⁸ Plg. Behn S., op. cit.

dym . Naujasis ugdymas, kuris kilo iš darbo mokyklos taip pat jau buvo pasaul ži rinis. Bet jis šit savo charakter dar sl p . Bet naujasis ugdymas, kuris dabar kyla iš materializmo, iš vitalizmo arba iš teizmo, aiškiai prisipaž sta prie savos pasaul ži ros ir j deda pedagogini savo koncepcij bei praktik pagrindu. E. Kriekas, kuris ilg laik savo veikaluose kovojo d l pedagogikos, nepriklausomos nuo bet kurios filosofijos, n pats nejausdamas pasidar didžiausiu nacionalizmo pedagogu. Laikydamas ugdym „pirmykšte dvasios funkcija“³⁹, kuri kyla iš bendruomen s, jis tuo pa iu buvo pasir m s tam tikra pasaul ži ra, b - tent: nacionaliniu universalizmu, kuris iš jo aikšt n nacionalsocialistiniame s j dyje. Kriecko pavyzdys yra labai charakteringas visoms dabarties padagogin ms teorijoms. Pasaul ži rin žym yra labai aiški jose visose. Šitos žym s buvimas pedagogines sroves jungia. Bet šitos žym s esm jas labai ir nuo viena kitos skiria.

Pasaul ži rinis dabarties pedagogikos charakteris yra išraiška bendro m s amžiaus noro pagilinti gyvenimo supratim . Mechanistin gyvenimo filosofija, kuri vald pra jusio amžiaus pradus, gyvenim suprato, kaip periferin dalyk , kuris vyksta buities paviršiuje. Gyvenimo k r jais buvo laikoma ne žmogaus dvasios branduolys, bet periferin s šito branduolio galios: protas, valia ir jausmai. D l to ia atsirado racionalizmas, šopenhaueriškas voluntarizmas ir sentimentalizmas. O dabartis vis labiau pradeda suvokti, kad gyvenimas kyla ne iš buities periferijos, bet iš pa i jos gelmi , kad žmogus gyvenim kuria ne savo galiomis, bet pa iu savo centru, pa iu gali subjektu, pa iu žmogiškuoju savo principu. Galios yra tik netobuli instrumentai šitame k rybiniame žmogaus branduolio veikime. Tod l ia savaime atsiranda noras pagilinti gyvenimo supratim , ieškoti toki gyvenimo koncepcij , kurios atskleist gyvenimo ryš su giliausiais buities pagrindais. Dabartin se pasaul ži rose vis labiau pradeda sigal ti mistin kryptis. Šiandien ne be pagrindo kalbama apie medžiagos mistik soviet gyvenime ir apie ras s mistik nacionalizme. Platoniškosios Ryt krikš ionyb s atsigavimas reiškia mistin krypt ir teizme. Šiandien n viena pasaul ži ra nesitenkina paprastu s - vokiniu pažinimu: ji siekia aukštesniojo pažinimo, ji siekia gnosio tikra šito žodžio prasme. Šiandien norima už iupti pat gyvenimo princip ir pa ias jo šaknis. Tod l pasaul ži ros reikšm dabar savaime auga ir savaime reiškiasi pedagogikoje.

Gyvenimo koncepcijos pagilinimas veda žmog nuo gyvenimo paviršiaus, nuo jo form prie idealini gyvenimo pirmavaizdži ir prie idealini jo norm . Gyvenimas dabar yra pradedamas jausti ne tiek, kaip išvystomasis arba formuojamasis vyksmas, kiek kaip toks vyksmas, kuris traukia žmog sa-

³⁹ Philosophie der Erziehung, Jena 1930 9 psl.

vus d snius, kuris jiems stato savus reikalavimus, kuris žmog apsprendžia,, tvarko ir normuoja. Gyvenimas dabar yra suprantamas vis pirma, kaip norminis vyksmas. Štai d l ko šiandien maž ja individo laisv , maž ja jo reikšm , auga autoritetas ir bendruomen s galia. Visuomeninio gyvenimo s j džia ir naujosios valstybin s koncepcijos gali b ti suprantamos tik gyvenimo norminio pob džio šviesoje. Kai šitoks norminis pob dis pereina ugdym , mes gauname vad. ugdytojo pedagogik (Pädagogik vom Erzieher aus) . XX a. pradžios pedagogika buvo pasta iusi vaik ugdymo centre. Ji suk r vad. ugdytinio pedagogik (Pädagogik vom Kinde aus). Konkretin vaiko prigimtis, vaiko išsivystymas ir jo reikalai ia buo pradedamasis punktas kiekvienai teorijai ir praktikai. Ellen Key teorijoje šita ugdytinio pedagogika pasiek aukš iausi laipsn . Fr. W. Försteris cituoja charakteringus Kästnerio žodžius: „Seniau vaikas augdavo ir nor davo tapti vyru. Šiandien pedagoginiai vyreliai ir moter l s kl po ties vaikeliu“⁴⁰.

Prieš šitok paidocentrizm kaip tik ir stoja dabartin peda-
gogika. Dabartinei pedagogikai vaikas neb ra ugdymo centras, ir jo reikalavimai neb ra ugdymo normos. Ugdymo normos šiandien kyla iš gyvenimo ir reiškiasi ugdytojo valia. Vaikas neturi šit norm imaneniai, kaip buvo manoma seniau. Auganiai prigimiai jos ateina iš viršaus, iš gyvenimo gelmi , ir joms turi nusilenkti kiekvienas individualinis vaiko reikalas. Dabartin je pedagogikoje — visose jos srov se — pradeda imti virš ugdytojo pedagogika. Th. Litto iškelta antinomija: leisti augti ar vadovauti⁴¹ dabar yra išsprendžiama vadovavimo naudai. Ryškus vadovaujamas bruožas šiandien matyti ir materialistin je ir vitalislin je pedagogikoje. Pedagoginiame teizme vadovavimas niekad os nebuvo išnyk s. Ugdytojo pedagogikos persvara yra antra bendra dabartin s pedagogikos žym .

Su ja yra organiškai susijusi tre ia žym , b tent: aukl jimo funkcijos persvara. Dabartinio amžiaus dvasia, siekdama gyvenimo norm ir nor dama jas realizuoti žmogaus veikime, savaime pedagogin je srityje labiau pabr žia aukl jim , negu kitas ugdymo funkcijas, nes aukl jimas, kaip mat me, iš esm s yra ugdytinio prigimties normavimas. Aukl jamas dabartinio ugdymo bruožas matyti visose pedagogin se srov se. Visur dabar yra kreipiama daugiau d mesio ne tiek auginim ir ne tiek lavinim , kiek aukl jim , vadinasi, tiesiogin ugdytinio prigimties branduolio perkeitim pagal tam tikr ideal . Šitas idealas šiandien yra skirtingas kiekvienoje pedagogin je srov je. Bet kiekvienoje jis turi pirmenyb prieš auginimo mežiag arba prieš lavinimo lytis. Dabartin ugdomoji

⁴⁰ Alte und neue Erziehung. Luzern 1936, 63.

⁴¹ Pfg. Führen oder Wachsenlassen? Leipzig 1927.

valia nori matyti ugdytin tok, koks jis turi būti, ir taip, kaip šit „turi būti“ supranta ugdamosios valios pasaulžiūra. Kiekviena pedagogin srov dabar nori išsiauginti charakterio žmoni ir jos idjos skelbja. Dėl to šiandien yra ne tiek pabr žiamos kultūrinės grybės (kai kur jos yra net niekinamos, pav., pedagoginiame vitalizme), kiek tiesioginis ugdytinio santykis su ugdytoju.

Jau buvo minėta, kad dabartin žmogaus koncepcija yra savotiška tuo, kad ji žiri žmog ne tiek, kaip atskir individ, kiek kaip nar, kuris iš esmės yra suaugęs su bendruomene. Dėl to ir ugdyme dabar stengiamasi vesti žmog gyvenim ir jungti j gyvenimo vyksm. Žmogus dabartinei pedagogikai turi tapti organiška gyvenimo dalimi. Pedagogin je praktikoje tai reiškia jungimo funkcijos persvar. Kiekvienoje pagrindin je ugdymo funkcijoje (auginime-lavinime-aukl jime) yra trys smulkesnės funkcijos: išvystymas, perteikimas ir jungimas. Išvystymas išplatoja ugdytinio prigimt, perteikimas jam suteikia objektyvini gyvenimo grybi, jungimas veda ugdytin objektyvin gyvenimo vyksm, jo formas ir jo santvark. Šita treioji funkcija kaip tik ir nusveria moderniojo ugdymo praktikose. Žmogaus, kaip nario, aukl jimas savaimė stumia dabartin pedagogik šit funkcij labiau pabr žti, negu kitas, nes jungimas padaro, kad iš tikro žmogus tampa nariu savos šeimos, savos tautos ar savos valstybės. Jungimo funkcija turi ryši su dabartine žmogaus koncepcija ir todėl dabar yra pabr žiama visose pedagogin se srov se.

Jungimo funkcijos persvara padaro, kad dabartin pedagogika daugiau dėmesio kreipia visuomenin, negu individualin ugdymo atžvilg. Visuomeninis ir individualinis ugdymo atžvilgis visados yra antinomin je tampoje. Tik kartais yra labiau pabr žiamas vienas, kartais antras šitos antinomijos narys. Mūsų laikai, laikydami bendruomen pirmesne už individ, savaimė linksta pirmenyb atiduoti visuomeniniam atžvilgiui. Kai kuriose dabartinio ugdymo srov se šitas atžvilgis yra taip pabr žiamas, jog individualinio ugdymo beveik visiškai nebelyka: žmogus ia yra laikomas tik nariu ir todėl aukl jamas tik bendruomenei. Toki vienašališk tendencij dabar galima pastebėti pedagoginiame materializme ir pedagoginiame vitalizme, kur medžiaginis arba rasinis kolektyvas absorbuoja vis žmogaus btyb. Kitos pedagogin srovės nežengia taip toli. Vis dėlto visuomeninio atžvilgio persvara yra žymi ir j pedagogin se praktikose.

Penkios tad pagrindinės bendros žymės yra charakteringos visai dabarties pedagogikai:

1. pasaulžiūros ir ugdymo ryši pabr žimas,
2. ugdytojo pedagogikos persvara prieš ugdytinio pedagogik,
3. aukl jimo funkcijos persvara prieš auginim ir lavinim,
4. jungimo funkcijos persvara prieš išvystym ir perteikim,

5. visuomeninio atžvilgio persvara prieš individualin ugdymo atžvilg .

Šitos žym s parodo ir pagrindin linkm , kuria eina visa dabartin pedagogika. Ji jau yra palikusi atomistin gyvenimo supratim ir iš jusi iš paidocentrizmo. Šiandien ji gyvenim ir žmog supranta, kaip visum , ir šit visum stato savo praktik centr . Dabartin pedagogika yra universalistin . Tiesa, šito universalizmo supratimas priklauso nuo to, kokia pasaul ži ra yra imama kiekvienos srov s pagrindu. D l to šiandien galima kalb ti apie nat ralistin , humanistin ir teisin universalizm . Bet kiekvienu atveju žmogaus s ryšis su gyvenimu ir atskir gyvenimo sri i s ryšis tarp sav s ia n ra atsitiktinis ir paviršutiniškas, bet organiškias ir esminis. Dabartin pedagogika ir dabartinis ugdymas braunasi pa ias žmogaus bei gyvenimo gelmes.

LITERAT RA

- Becker H. Ph., Die Probleme der Pädagogik in der kritischen Philosophie der Gegenwart, Langensalza 1925.
- Deiters H. und Wolff G., Führende Erzieher, Langensalza 1932.
- Ettlinger M., Die philosophischen Zusammenhänge in der Pädagogik der jüngsten Vergangenheit und der Gegenwart, Münster i. W. 1925.
- Förster Fr. W., Alte und neue Erziehung, Luzern 1936.
- Grunwald G., Die Pädagogik des XX. Jahrhunderts, Freiburg i. Br. 1927.
- Hahn E., Die Pädagogik der Gegenwart in Selbstdarstellungen, Leipzig 1926-27.
- Hergert A., Svarbiausios pedagogin s srov s dabarties gyvenime, I dal vert P. D., II dal vert K. Karklys, Marijampol , 1923.
- Karstädt O., Methodische Strömungen der Gegenwart, Langensalza ¹⁴1926.
- Knopp K., Der Einfluss der Naturwissenschaft auf das moderne Bildungsideal, Stuttgart 1933.
- Lehmann R., Die pädagogische Bewegung der Gegenwart, München 1922.
- Linde E., Pädagogische Streitfragen der Gegenwart, Leipzig ²1922.
- Litt Th., Die Philosophie der Gegenwart und ihr Einfluss auf das Bildungsideal, Leipzig-Berlin ³1930.
- Menzer O., Leitende Ideen in der Pädagogik der Gegenwart, Osterwieck 1926,
- Messer A., Pädagogik der Gegenwart, Berlin *1931.
- Moog W., Grundfragen der Pädagogik der Gegenwart, Osterwieck 1923.
- Moog W., Philosophische Strömungen der Gegenwart, Langensalza 1926.
- Nohl H., Die pädagogische Bewegung in Deutschland und ihre Theorie, Frankfurt a. M. *1935.
- Petersen P., Die neuuropäische Erziehungsbewegung, Weimar 1926.
- Saube E., Deutsche Pädagogik der Neuzeit, Osterwieck *1927.
- Schneider P., Die Erziehungswissenschaft in der Kulturphilosophie der Gegenwart, Langensalza 1930.

- Spranger E., Der gegenwärtige Stand der Geisteswissenschaften und die Schule, Leipzig-Berlin 1922.
- Spranger E., Das deutsche Bildungsideal der Gegenwart in geschichtsphilosophischer Beleuchtung, Leipzig ^s1931.
- Sturm K. F., Erziehungswissenschaft der Gegenwart, Berlin 1930.
- Tumlirz O., Die Kultur der Gegenwart und das deutsche Bildungsideal, Leipzig 1932.
- Weber E., Die neue Pädagogik und ihre Bildungsziele, Bayreuth 1931.
- Zieroff Fr. u. a., Richtungen und Probleme in der Erziehungswissenschaft der Gegenwart, Nürnberg 1924-25.